

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju
Odsjek za pedagogiju

DIPLOMSKI RAD

Etnografija školske svakodnevice – prakse pedagoga u zagrebačkim školama

Studentica: Jasmina Rudić

Mentorica: izv.prof.dr.sc. Nevena Škrbić Alempijević

Mentor: izv. prof. dr. sc. Marko Jurčić

Dr. sc. Ante Kolak, doc.

Zagreb, svibanj 2016. godine

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad *Etnografija školske svakodnevice – prakse pedagoga u zagrebačkim školama* izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorice profesorice Nevene Škrbić Alempijević, mentora profesora Marka Jurčića i mentora docenta Antu Kolaka. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Vlastoručni potpis studenta

Sadržaj

1. UVOD	5
1.1. Etnografije školske svakodnevice	5
2. ETNOGRAFIJA I ISTRAŽIVANJE SVAKODNEVICE	9
3. ŠKOLSKA PEDAGOGIJA I ŠKOLSKI PEDAGOG	15
4. ETNOGRAFIJE ŠKOLA	17
4.1. Osnovna škola Gustava Krkleca	18
4.2. Osnovna škola Trnsko	19
4.3. Osnovna škola Frana Galovića	20
4.4. Osnovna škola Jure Kaštelana	21
4.5. Osnovna škola Grigora Viteza	22
5. SVAKODNEVICA PEDAGOGA U OSNOVNOJ ŠKOLI	23
5.1. Opis posla pedagoga	24
5.1.1. Radni dan	24
5.1.2. Područja rada i odgovornosti pedagoga	26
5.1.3. Školska godina	27
5.2. Djelatnici i pedagoginje o ulozi pedagoga u školi	29
5.2.1. Unaprjeđivanje rada škole	30
5.3. Pedagoška dokumentacija u školi	31
5.3.1. Pedagoška dokumentacija o poslovima pedagoga	33
6. SURADNJA PEDAGOGA S OSTALIM SUDIONICIMA ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE	35
6.1. Suradnja s ravnateljem	36
6.2. Suradnja sa stručnim timom	37
6.3. Suradnja s učiteljima i nastavnicima	37
6.4. Suradnja s vanjskim suradnicima	40
6.5. Suradnja s roditeljima	41
6.6. Suradnja s učenicima	42
7. OSTALI PEDAGOŠKI POSLOVI	45
7.1. Pedagoške radionice	45
7.2. Preventivni programi i projekti	46
7.3. Istraživanja, vrednovanja i inovacije	46
8. O STRUCI I ISKUSTVIMA	48

8.1.	O školskim pedagozima.....	48
8.1.1.	Kompetencije i osobine pedagoga.....	49
8.1.2.	Definiranje pedagoga	50
8.2.	Iskustva pedagoginja	51
8.2.1.	Izazovi u poslu	51
8.2.2.	Neugodna iskustva i stereotipi	52
8.2.3.	Kvaliteta rada pedagoga	54
8.3.	Stručna usavršavanja	55
9.	ZAKLJUČAK	56
10.	POPIS LITERATURE	60
10.1.	Popis kazivačica.....	63

1. UVOD

1.1. Etnografije školske svakodnevice

Nakana mog diplomskog rada je povezati moje dvije studijske grupe: etnologiju i kulturnu antropologiju te pedagogiju. Za interdisciplinarni diplomski rad odlučila sam se jer sam željela provesti terensko etnološko istraživanje o iskustvima i praksama pedagoga u školama. Na razmišljanje o ovoj temi potaknule su me brojne izjave ljudi s kojima sam se susretala tijekom studiranja. Izjave su većinom bile o tome kako se pedagog bavi samo „problematičnom“ djecom i papirologijom te sjedi zatvoren u svom uredu. Tijekom studiranja sve sam više shvaćala da zapravo veliki broj ljudi ne zna što točno pedagog radi u školi i kako su njegovi dani dinamični. Ponekad smo se i mi studenti začudili što se sve nalazi u opisu posla pedagoga. U susretima s pedagogima koji rade u vrtićima i školama uočila sam da i njima smeta kada čuju netočne izjave o svom poslu. Deprofesionalizacija pedagoške struke problem je s kojim se pedagozi bore od samih početaka pedagoške prakse u Hrvatskoj (usp. Staničić 2005). Na prvoj godini diplomskog studija odrađivala sam praksu u osnovnoj školi gdje sam iz prve ruke vidjela kako zapravo izgleda dan školskog pedagoga i shvatila da se iz literature ne može sve to iščitati. Jedan od ciljeva mog rada jest druge upoznati s radom i aktivnostima školskih pedagoga.

Tema kojom se bavim u svom diplomskom radu je etnografija svakodnevice pedagoga u osnovnim školama. Na temelju etnografskog istraživanja želim prikazati dio školske svakodnevice, onaj koji se odnosi na iskustva pedagoga, njihovu djelatnost i njihova razmišljanja o praksi u školi. Za terenski rad i istraživanje, pripremala sam se uz pomoć raznolike sekundarne literature koja mi je pomogla u osmišljavanju i provedbi istraživanja. Etnografskim istraživanjem i kombiniranjem njegovih metoda (intervju, promatranje, sudjelovanje i upitnice) dobila sam bogatu građu. Cilj mog rada, osim prikazati svakodnevicu pedagoga, jest i borba protiv umanjivanja vrijednosti pedagoške struke. Smatram da se donošenjem priča iz prakse može naučiti više nego samim čitanjem teorije. Smisao etnologije i kulturne antropologije je i njezina primjena, u smislu da stručnjaci svojim djelovanjem svijet učine boljim, olakšaju i omoguće bolje razumijevanje drugih i promjena u društvu, da riješe praktične probleme u ljudskim odnosima i da u praksi testiraju teorije (usp. Reed prema Zebec 2006:190). Svojim istraživanjem i radom prikazujem konkretne prakse pedagoginja, kako one surađuju s drugima, kako rješavaju probleme na koje nailaze i kako obavljaju poslove koji su zapisani u literaturi i pedagoškim dokumentima.

Istraživanje za diplomski rad započela sam pretraživanjem Interneta, baza podataka i razne literature o istraživanjima i ispisivanju etnologije svakodnevice te o školskim pedagogima. Zatim sam tražila škole u kojima bih mogla obaviti svoje istraživanje, što je bilo bitno teže od očekivanog. Upute sam poslala u više od 30 osnovnih škola u Zagrebu, a na istraživanje je pristalo samo njih pet. Većina škola na moje upite nije odgovorila, ostali nisu bili zainteresirani za suradnju ili nisu imali vremena za moje istraživanje. U većini odgojno-obrazovnih ustanova na mjestu pedagoga zaposlene su žene. U mojoj generaciji, ali i u generacijama prije i poslije nas, na studiju pedagogije daleko najviše ima studentica. Nisam sigurna zašto je to tako, mogu jedino zaključiti da muškarci nisu zainteresirani za ovakav oblik rada. Također, mislim da u našem društvu još uvijek postoje stereotipi o ženskim poslovima što rezultira time da su u odgojno-obrazovnim ustanovama najviše zaposlene žene kao pedagoginje, odgajateljice, učiteljice, nastavnice, školske knjižničarke.

Istraživanje sam provodila od svibnja do srpnja 2015. godine u Osnovnoj školi Gustava Krkleca u Travnom, Osnovnoj školi Frana Galovića u Dugavama, Osnovnoj školi Grigora Viteza u Krugama, Osnovnoj školi Jure Kaštelana na Savici te u Osnovnoj školi Trnsko u Trnskom. S pedagoginjama sam se dogovorila da ću biti s njima puno radno vrijeme u školi kako bih prikupila dovoljno podataka o njima i njihovom poslu. U trima školama boravila sam četiri dana, u jednoj pet, a u jednoj sedam dana. U istraživanju sam se koristila metodom promatranja sa sudjelovanjem koja mi je omogućila da dublje uđem u temu te da svoje zaključke ne temeljim samo na naracijama prikupljenim tijekom intervjua. Tijekom boravka u školama vodila sam bilješke i dnevnik u koje sam pisala sve što sam čula ili vidjela, ali i sva pitanja koja su mi se tijekom promatranja nametala. Sa svakom pedagoginjom sam zatim provela dubinski intervju, a ravnateljima, učiteljima, nastavnicima i drugim članovima stručnog tima dijelila sam kratke pisane upitnike. Sve intervjue sam transkribirala, a upitnike djelatnika (ukupno 89) analizirala sam kako bih utvrdila kakvo je njihovo mišljenje o ulozi pedagoginja u školskoj svakodnevi.

U dvije škole sam se osjećala potpuno prihvaćeno, svi su sa mnom pričali, nisu me gledali kao autsajdera nego kao buduću kolegicu. Zanimao ih je moj diplomski rad, moja iskustva, moja mišljenja o nekim događajima i problemima. U ostale tri škole bila sam više prihvaćena od pedagoginja i stručnih suradnika, a učitelji i nastavnici su me izbjegavali jer sam im bila nepoznata osoba, autsajder, koji istražuje, ispituje i promatra.

Iskustvo terena mi je bilo pozitivno i korisno, jer sam puno naučila od pedagoginja. Bilo mi je drago što su me uključivale u svoj rad i što sam im mogla pomoći. Intervjuirala sam i testirala djecu koja se upisuju u prvi razred, upisivala djecu u prvi razred, učila s djecom, mijenjala asistenta u nastavi, razgovarala s djecom, bavila se pedagoškim dokumentima, bila na razrednim vijećima, sjednicama... Promatranje i sudjelovanje pomoglo mi je da bolje shvatim njihov posao i da se dobro pripremim za dubinski intervju.

U istraživanju i pisanju koristila sam se knjigama i člancima koji su mi pomogli postaviti istraživanje i oblikovati tekst. Knjiga *Teren za etnologe početnike* pomogla mi je u pripremi za istraživanje i u samom istraživanju. Autorica kroz knjigu objašnjava koncept etnografije i osmišljavanje etnografskog istraživanja (usp. Potkonjak 2014). Članak „Metodološke posebnosti suvremenog etnografskog istraživanja“ također prikazuje etnografsko istraživanje. Autorica pojašnjava kako je etnografija olakšala istraživanja i prikupljanja podataka kroz bliske kontakte sa sugovornicima (usp. Relja 2011). Tijekom terenskog rada svakim danom sve sam više upoznavala pedagoginje, razvijao se odnos između njih i mene koji je olakšao intervjuiranje, jer nisam više bila potpuni stranac. U knjizi *Qualitative Research & Evaluation Methods* autor Michael Quinn Patton prikazuje kako skupiti, analizirati i iskoristiti kvalitativne podatke (usp. Patton 2002). Knjiga mi je pomogla u dodatnom pojašnjavanju etnografskog istraživanja, njegovih metoda i načina pisanja. Zbornik *Anthropologies of Education* (usp. Anderson-Levitt 2012) i časopis *Methodological Developments in Ethnography* (usp. Walford 2007) prikazuju razna etnografska istraživanja diljem svijeta te povezanost škole i obrazovanja sa mnogim znanostima, uključujući etnologiju i antropologiju. Iz radova autora u zbornicima može se uočiti važnost etnografskog istraživanja u školama. Ovakva istraživanja prikazuju realna stanja škola, pomažu u shvaćanju funkcioniranja određenih odgojno-obrazovnih procesa, ukazuju na probleme te mogu doprinijeti promjenama i poboljšanju programa. Zbornici su mi pomogli u povezivanju pedagogije s etnologijom i kulturnom antropologijom. Knjige *Etnologija naše svakodnevice* (usp. Rihtman-Auguštin 1988), *Kvartovska spika* (usp. Gulin Zrnić 2009) i *Invencija svakodnevice* (usp. De Certeau 2002) prikazuju važnost istraživanja svakodnevnog života. Ova djela su me usmjeravala i pomogla uočiti važnost svakodnevnih događaja i interakcija u praksama pedagoginja. Knjiga *Kako se predstavljamo u svakodnevnom životu* opisuje načine kako pojedinac u svakodnevnim situacijama predstavlja sebe i svoje aktivnosti drugima te kako kontrolira dojmove koje ostavlja (usp. Gofman 2000). Tijekom istraživanja, pokušavala sam kritički promatrati situacije i odnose u školama kako bih uočila uljepšavanje ili skrivanje istine. U

članku „Tko uopće želi biti živi Karnaval? Tonči Kukoč Bager kao nositelj mjesne karnevaleskosti“ autorica u središte istraživanja stavlja pojedinca te svakodnevicu njega i njegove zajednice (usp. Škrbić Alempijević 2006). Upitnici koje sam dijelila ostalim djelatnicima škole, pomogli su mi u predstavljanju pedagoginja, jer sam dobila podatke iz više perspektiva. Zbornik *Etnologija bliskoga* u kojemu su radovi više autora prikazuje suvremena terenska istraživanja, istraživanja bliskoga, istraživanja u kojima promatramo i sudjelujemo, dileme na koje nailazimo prilikom istraživanja... (usp. Čapo Žmegač, Gulin Zrnić, Šantek 2006). Osim što mi je navedena literatura služila kao teorijski okvir zbog tema koje su razrađene u njoj, čitajući radove ovih autora dobivala sam dodatnu inspiraciju i pomoć za svoj rad. Literatura me usmjeravala, pomagala u nedoumicama na koje sam nailazila tijekom istraživanja i pisanja rada, davala mi ideje što i kako istražiti, kako prikazati rezultate, kako iskoristiti literaturu.

Osim etnološke i kulturnoantropološke literature, koristila sam i pedagošku kao teorijski okvir i pomoć pri istraživanju i pisanju. Knjiga *Metodika rada školskog pedagoga* prikazuje većinu poslova koje pedagog obavlja u školi svaki dan (usp. Jurić 2004). Članak „Uloga i kompetencije školskih pedagoga“ pojašnjava kako se posao školskog pedagoga razvijao te koje kompetencije školski pedagog mora imati za svoju suvremenu ulogu (usp. Staničić 2005). Istom tematikom bavili su se i autori knjige *Kompetencije školskih pedagoga*, koji su kroz knjigu predstavili svoje istraživanje sa školskim pedagozima o njihovim kompetencijama (usp. Ledić, Staničić, Turk 2013). Koristila sam i knjigu *Priručnik pedagoške dokumentacije* u kojoj grupa autora nabroja dokumentaciju s kojom se školski pedagozi susreću tijekom školske godine (usp. Jakovac i sur. 2014). U knjizi *Školski pedagog i inovacije* autorica je prikazala rad školskog pedagoga i važnost inovacija koje pedagog treba uvoditi u škole (usp. Giron 1988). U članku „Izazovi školskom pedagogu“ nabrojani su neki od izazova na koje pedagog nailazi svaki dan u svom poslu (usp. Vuković 2011). Grupa autora u zborniku *Iz prakse pedagoga osnovne škole, akcijska istraživanja, programiranje i planiranje rada* prikazuju istraživanja koja su pedagozi provodili u svojim školama (usp. Vrgoč 1994). Knjiga *Školska pedagogija* govori o raznim teorijama škola, razvoju škole i školskim sustavima (usp. Vrcelj 2000). Ovi pedagoški radovi pomogli su mi da se pripreim za intervju s pedagoginjama te sam pomoću njih još bolje shvatila neke događaje i aktivnosti u školama.

Struktura ovog diplomskog rada je slijedeća: tekst počinje poglavljima o etnografiji i istraživanju svakodnevice te o školskoj pedagogiji i školskom pedagogu, kako bih dala teorijski okvir za poglavlja koja slijede, a koja se većinom temelje na podacima iz

istraživanja. Zatim sam u poglavlju etnografija škole ukratko prikazala sve škole u kojima sam provodila istraživanje. Poglavlja o svakodnevici pedagoga u osnovnoj školi podijelila sam u više poglavlja i potpoglavlja kako bi se bilo lakše snaći u tekstu. Kroz ta poglavlja predstavljam ulogu pedagoga, što pedagog radi i čime se bavi tijekom školske godine, s kojom dokumentacijom se susreće, s kim i kako surađuje, kako pedagozi sami vide uloge i kompetencije školskih pedagoga, kakva su im iskustva iz prakse, kako se usavršavaju. U nekim poglavljima, osim podataka koje sam dobila na temelju intervjua s pedagoginjama prikazujem i odgovore koje sam prikupila iz upitnika djelatnika. U poglavljima sam navela pitanja iz intervjua i upitnika iz kojih sam dobila podatke.

U radu ću navesti škole i imena pedagoginja koje su sudjelovale u istraživanju, ali ću sva kazivanja pisati anonimno zbog zaštite podataka svih sudionika istraživanja. Također želim istaknuti da se svakodnevica pedagoga prikazana u ovome radu ne odnosi na sve školske pedagoge, nego samo na pet pedagoginja s kojima sam provela istraživanje. U svom radu ne donosim generalne zaključke o praksama pedagoga u osnovnim školama. Etnografskim istraživanjem zapisala sam priče, iskustva i razmišljanja pet pedagoginja. Ovakav pristup i istraživanje, s manjim brojem pedagoga, omogućio mi je dubinsko i detaljno obrađivanje teme.

2. ETNOGRAFIJA I ISTRAŽIVANJE SVAKODNEVICE

U ovom poglavlju bavit ću se metodologijom etnologije i kulturne antropologije, te ću objasniti etnografiju, etnografsko istraživanje i važnost istraživanja svakodnevice uz pomoć literature. Raniji hrvatski etnolozi nisu imali običaj ići na dugotrajni izmješteni teren i uranjati u zajednicu jer su većinom istraživali vlastitu kulturu. Odlazili su u višekratne posjete, a terenski rad se fokusirao na intervjuiranje (ispitivanje članova zajednice o prošlim, a od sedamdesetih godina prošlog stoljeća sve češće i o suvremenim aspektima kulture) i promatranje sa sudjelovanjem u slučajevima kad je bila riječ o aktualnim fenomenima i procesima (usp. Čapo Žmegač, Gulin Zrnčić, Šantek 2006:11). U hrvatskoj etnologiji promatranje je u terenskom istraživanju više prisutno tek od sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Intervjuiranje je bilo kontinuirano prisutno, ali se mijenjalo s vremenom. Devedesetih godina počeo se intenzivnije koristiti intervju otvorenog tipa i metoda životne priče (što je posebno došlo do izražaja pri ispisivanju etnografija ratne svakodnevice). Etnolozi primjenjuju oblik terenskog rada u kojem je insajderstvo, kao metodološki postupak približavanja istraživanima, važan i nosiv dio spoznajnog postupka (usp. *ibid.*:21-22). Hrvatski etnolozi danas koriste pretežito insajderski način etnografskog istraživanja. U svom

radu objavljenom u zborniku *Etnologija bliskoga*, Goran Pavel Šantek se zalaže za shvaćanje etnografskog terena kao zajedničke tvorbe istraživanih i istraživača. On raspravlja o tome da je bit etnografije odlaženje na teren i ulaženje u društvene svjetove drugih. Tijekom svog istraživanja etnograf mijenja uloge od pasivnog promatrača do aktivnog sudionika (usp. Šantek 2006:53,54,58). Koliko god da se istraživači odmiču, uvijek ostaju i kazivači kada istražuju u vlastitom suvremenom društvu i kulturi, jer istraživač ne može, niti bi trebao, izbjeći svoje iskustvo (usp. Gulin Zrnić 2006:87).

U svom istraživanju, bila sam i autsajder i insajder. Istraživanja sam provodila u školama u kojima me ne poznaju, bila sam autsajder koji ih je, kako su mnogi članovi školskog kolektiva to doživljavali, došao ispitivati. U nekim školama su me brzo prihvatili kao člana tima i time sam postala insajder. Ulogu insajdera produbljivala sam boravkom u školama, uključivanjem u poslove pedagoginja, sudjelovanjem na vijećima i sjednicama, upoznavanjem sa djelatnicima i učenicima.

Iako je hrvatska etnologija javnosti prepoznatljiva po istraživanju tradicijske kulture, već četrdesetak godina etnološka se istraživanja bave također i suvremenom kulturom. U sedamdesetim godinama prošlog stoljeća Dunja Rihtman-Auguštin u svojim se studijama bavila transformacijom tradicije u suvremenosti (usp. Gulin Zrnić 2009:20). Rihtman-Auguštin je 1988. godine u svojoj knjizi *Etnologija naše svakodnevice* istaknula svoje zanimanje za svakodnevicu i rekla kako ju treba istraživati sa svim njenim aspektima, čak i naizgled trivijalnim (usp. Rihtman-Auguštin 1988:5). Autorica u svojoj knjizi daje prijedloge što treba istraživati, pa tako navodi da treba istraživati grad, promjene kulturnih procesa i društvenih konteksta, stvari i pojave u odnosu s konkretnim ljudima, nositeljima kulture. Ona navodi kako treba istraživati obične, svakodnevne procese u ljudskoj kulturi i životu, ali ne treba se zanemariti ono neobično (usp. *ibid.*:77). Za oblikovanje tema nisu presudno važni nepoznati ljudi, fizička putovanja ili geografski lokaliteti. Svaka tema, bila ona stara ili najsuvremenija, oblikuje se s obzirom na ono što istraživača zanima (usp. Pleše 2006:132). Mi kao etnolozi i kulturni antropolozi možemo i trebamo istraživati razne teme, to je ljepota naše znanosti. Neki se bave više tradicionalnim temama i zapisuju o prošlosti, a neki se bave suvremenim temama i zapisuju sadašnjost. Ja sam odlučila zapisati svakidašnje radne prakse pedagoga u današnjici. Neke od pedagoginja su se začudile kada sam im rekla da istražujem njihovu svakodnevicu jer su smatrale da će meni biti pomalo dosadna. Strahovale su da će im se zaredati mirniji dani tijekom moga promatranja i da neću vidjeti kako zapravo izgleda njihova svakodnevica. Školska svakodnevica pedagoginja ovisi o dobu školske godine, ali

svaki dan u školi je po nečemu drugačiji, nekada bude više posla, ponekad je dinamičnije jer budu događanja u školi ili iskrnsu neki problemi. Za vrijeme moga boravka u školama niti jedan dan nije bio miran i dosadan, svi dani bili su puni događaja, procesa i poslova koji su pedagoginjama uobičajeni, a meni su bili novi i zanimljivi za promatranje.

Različite svakodnevne prakse u odgojno-obrazovnim ustanovama istražuju se diljem svijeta. Mnoštvo znanstvenika koji istražuju odgoj i obrazovanje koriste se različitim antropološkim metodama i idejama te prakticiraju etnografiju (usp. Anderson-Levitt 2012:15). Antropologija obrazovanja kao poddisciplina najranije se ostvaruje u američkom kontekstu. Nastala je iz radova kulturnih antropologa koji su se zanimali za područjavanje i akulturaciju u egzotičnim društvima u prvoj polovici 20. stoljeća. Moderan oblik poprimila je tek kasnije kada su se antropolozi počeli zanimati za vlastito društvo, urbane sredine i obrazovanje. Ranih 1980-ih antropologija obrazovanja je postala popularna poddisciplina zbog procesa akademske institucionalizacije. Počele su se objavljivati razne studije slučaja, publikacije i časopisi (usp. Van Zanten 2012:304, 305). Etnografski pristup jedan je od glavnih metoda antropologije obrazovanja u svijetu (usp. Wulf 2012:30). Etnologija kao disciplina daje sve veći doprinos istraživanjima obrazovanja (usp. Raveaud i Draelants 2012:146).

Etnografija je jedna od odrednica etnologije i kulturne antropologije kao discipline. Pojam etnografija drugačije se upotrebljava ovisno o disciplinarnoj tradiciji u kojoj se pojavljuje. U hrvatskom jeziku je etnografija dugo označavala tekst koji je nastao na temelju etnografskog istraživanja jednog lokaliteta ili određene teme (usp. Potkonjak 2014:13). U svom priručniku *Teren za etnologe početnike* autorica pod etnografijom podrazumijeva:

„(...) i praksu koja prethodi pisanju, a sastoji se od odlaska na teren, uključivanja u život neke zajednice, stjecanja svakodnevnog iskustva koje određuje život zajednice, neformalnih razgovora, intervjuiranja, sudioničkog promatranja i svega onoga što čini izvore znanja za oblikovanje etnološkog i kulturnoantropološkog teksta. Etnografija za nas nije samo opis onog što vidimo nego i osvještavanje načina na koji saznajemo“ (ibid.).

Postoji mnogo definicija etnografije iz kojih se može vidjeti višestrukost značenja i različita upotreba pojma etnografija. Najčešće pojam etnografija označava deskriptivni postupak, rezultat provođenja etnografskog istraživanja ili samo istraživanje (usp. ibid.:11). Etnografija se posvećuje opisivanju načina života ljudi te društveno-znanstvenih opisa ljudi i kultura (usp.

Vidich i Lyman prema Patton 2002:81). *Encyclopedia of Anthropology* u svojoj definiciji naglašava orijentaciju istraživanja svakodnevice i raznolikost metodoloških pristupa:

„Etnografija označava proučavanje ljudi u njihovom prirodnom okolišu te omogućava provođenje detaljne studije jedne zajednice ili grupe pri čemu je istraživač uronjen u kulturu istraživane grupe. Etnografija se ponekad poistovjećuje sa sudioničkim promatranjem ili terenskim radom, ona podrazumijeva istraživanje ljudskih zajednica, odnosno ljudi u njihovom svakodnevnom okruženju. (...) Etnografija omogućava bliskost istraživača i istraživanih koja se ostvaruje u direktnom razgovoru. (...) Etnografija podrazumijeva zbir tehnika, a ne jednu tehniku“ (Robinson-Caskie, prema Potkonjak 2014:12).

Tijekom mog etnografskog istraživanja pedagoginje su me nastojale uključiti što više u školsku svakodnevicu. Ponekad sam samo promatrala njihove aktivnosti u uredu ili interakcijama sa djelatnicima, učenicima, roditeljima i vanjskim suradnicima, a ponekad sam im pomagala. Objašnjavale su mi zašto i kako rade, što je povezano s tim obavezama i poslovima, što ih još od obaveza očekuje do kraja školske godine. Podatke koje sam dobivala tijekom promatranja i sudjelovanja produbila sam i proširila dubinskim intervjuima s pedagoginjama i kratkim pisanim upitnicima koje sam dijelila djelatnicima.

Etnografija može biti kompletna, međukulturna, temeljena na iskustvima iz prve ruke, provedena u prirodnom okruženju, rezultat intimnog, dugoročnog poznanstva, načelno opisana, posebna, fleksibilna, prilagodljiva, potkrjepljujuća, osebujna i individualna. Etnografija se ne ocjenjuje. Nije svaka etnografija ista i nije svaki etnograf isti (usp. Wolcott 2007:28). Etnografija je glavna metoda antropologije i najranija zasebna tradicija kvalitativnog istraživanja (usp. Patton 2002:81). Glavna metoda etnografije je promatranje sa sudjelovanjem, odnosi se na temeljit terenski rad u kojemu je istraživač uronjen u kulturu koju istražuje (usp. ibid.). Renata Relja kao najčešće metode etnografskog istraživanja navodi: promatranje ili promatranje sa sudjelovanjem, različiti tipovi intervjua i posebni oblici bilježenja (usp. Relja 2011:179). Intervjuiranjem, promatranjem i analiziranjem otkrivamo što ljudi rade, znaju, misle i osjećaju. Kvalitativne metode daju bogate, detaljne podatke, ulaze u dubinu, obraćaju pozornost na detalje, kontekste i nijanse (usp. Patton 2002:145,227). Kroz direktno promatranje istraživač bolje razumije i hvata kontekst, vidi što se događa, ali i osjeti kako je biti dio tog okruženja (usp. ibid.:262,268). Etnografija istražuje ljude u interakciji, u običnoj okolini, traži uzorke dnevnih kultura u životu, promatra što ljudi rade, govore i koriste

(usp. Walters 2007:93). Kroz promatranje i sudjelovanje, u radu pedagoginja svaki dan otkrivala sam nešto novo, otvarala su mi se nova pitanja, razvijala se bliskost i povjerenje između pedagoginja i mene. Budući da im je bilo drago da se netko zanima za njihova iskustva i prakse, željele su da što više toga vidim, čujem, doživim i naravno, zabilježim. Svaki dan, pokušavala sam bilježiti sve što su mi pedagoginje govorile, sve što su one radile, ponašanja ljudi, sve što sam vidjela ili čula (naravno ako se ticalo moga istraživanja i nije bilo povjerljivo). Svaki dan, te bilješke sam pretipkala i nadopunjavala. U intervjuima sam se vodila unaprijed pripremljenim pitanjima, provodeći polustrukturirani intervju, pitala sam pedagoginje da mi pričaju što više i da mi kažu što god one misle da je bitno za ovu temu. U intervjuima ne postavljamo stroge okvire za odgovore, nego dajemo slobodu sugovornicima (usp. *ibid.*:348). Upitnici koje sam dijelila ostalim djelatnicima služili su tome da zaokružim dojam o školi i radu pedagoginja, zato su sadržavali samo nekoliko ključnih pitanja: Kako biste Vi ukratko opisali Vašu školu? Koje su specifičnosti Vaše škole? S čime se najviše ponosite u školi? Kako biste Vi definirali pedagoga? Što mislite što je uloga pedagoga? Što pedagog u Vašoj školi radi? Surađujete li Vi s pedagogom? Kako? Tražite li pedagoga savjete ili neke smjernice? U kojim slučajevima? Kako biste opisali Vaš odnos sa pedagogom? Smatrate li da Vam pedagog može pomoći u Vašem poslu? Kako? Smatrate li da škola može funkcionirati bez pedagoga? Zašto? Trudila sam se da i pitanja za djelatnike budu otvorena, ali i precizna, kako bih dobila odgovore koji su potrebni za uočavanje njihove perspektive. Na početku upitnika postavila sam pitanja o školi kako bih dobila dojam funkcioniranja škole kao cjeline, zatim sam postavila pitanja o pedagozima kako bi djelatnici svojim odgovorima dali drugačiju perspektivu o školskoj svakodnevici pedagoginja.

Kvalitativna etnološka i kulturnoantropološka metodologija stvara drugačiju vrstu znanja koja se temelji na iskazima kazivača koji pričaju svoje priče, dajući tako faktima i brojkama kontekst, opis situacije, osjećaja, doživljaja i komparacija (usp. Gulin Zrnčić 2009:31). Naracije kazivača, te njihovi individualni stavovi, dileme i tumačenja čine korpus emskog znanja koje progovara iz perspektive sudionika. Specifičnim pitanjima u taj se korpus zasijeca perspektiva emskog znanja, znanja stručne etnološke i antropološke analize i interpretacije. Etska i emska perspektiva pritom su izjednačene, što se vidi u tekstu kada se izvorna kazivanja donose doslovno u kraćem ili dužem obliku (usp. *ibid.*:32). U svome radu koristila sam obje perspektive, etsku perspektivu kako bih interpretirala i pojasnila svoje istraživanje, njegovu važnost i dobivene podatke, a emsku perspektivu kako bih uz pomoć direktnih citata kazivačica što bolje prenijela njihova razmišljanja, opažanja i iskustva.

Etska perspektiva važna je i zbog objektivnosti istraživača jer se svjesno ili nesvjesno svi u životu nastojimo prikazati u što boljem svjetlu kako bi ostavili dobar dojam na druge. Erving Goffman u svojoj knjizi *Kako se predstavljamo u svakodnevnom životu* razmatra situacije iz svakodnevice u kojima se pojedinac predstavlja drugima. Kada smo u okruženju drugih, obično jedni o drugima pokušavamo prikupiti informacije direktno ili na osnovi sjećanja jer nam poznavanje osobe pomaže da definiramo situacije i da znamo što možemo očekivati (usp. Goffman 2000:15). Prema Goffmanu, svi imamo nastupe i igramo društveno prihvatljive uloge te publiku kojoj se predstavljamo i od koje očekujemo da nas ozbiljno shvati i vjeruje u našu ulogu. On kaže da za svaku postojeću društvenu ulogu već postoji i određena „fasada“ (usp. ibid.:31,41). Pedagozi u školi moraju znati kako se ponašati u određenim situacijama ili sa određenim ljudima, pa ponekad moraju glumiti smirenost i strpljenje te prikrivati svoje emocije. Pedagoginje neke situacije i neka pitanja nisu željele komentirati, a ponekad sam dobivala dojam da nastoje ublažiti svoje odgovore. To je jedan od razloga zašto je kvalitativno istraživanje po mom mišljenju bolji izbor, osobito ako se u istraživanju služimo metodom promatranja sa sudjelovanjem. Iako sam istraživanja u školama provodila relativno kratko, bilo mi je dovoljno da opazim komunikaciju, odnose, atmosferu i neke druge aspekte koji su mi pomogli da u intervjuima postavim prava pitanja i uočim uljepšavanje odgovora.

U članku „Tko uopće želi biti živi Karnaval? Tonči Kukoč Bager kao nositelj mjesne karnevaleskosti“ autorica stavlja fokus na pojedinca i tvrdi: „(...) polazeći od individualne, dolazimo do kolektivne razine: bavimo se naracijama koje predstavljaju zajedničku svojину čitave zajednice; pri analizi položaja pojedinca unutar grupe pred nama se ocrtava čitava mreža odnosa unutar dotičnog lokaliteta“ (Škrbić Alempijević 2006:190). U mom istraživanju fokus je bio na pedagoginjama i njihovoj školskoj svakodnevici, ali kroz istraživanje njih, dobila sam razne podatke o životu i radu cijele škole. Školska svakodnevica pedagoginja povezana je sa svakodnevicom svih drugih subjekata u školi i kroz predstavljanje pedagoginja, predstavlja se i škola kao zajednica.

Školska svakodnevica obuhvaća sve događaje i aktivnosti unutar škole u kojima sudjeluju djelatnici, učenici, roditelji i razni suradnici. Pedagoginje su zbog širokog područja svoga rada uključene u gotovo sve aspekte školske svakodnevice. Temeljem kvalitativne etnološke i kulturnoantropološke metodologije te kombiniranjem etnografskih metoda u relativno kratkom vremenu, uspjela sam skupiti bogatu građu o praksama pedagoginja u pet osnovnih škola u Zagrebu, koje se mogu iščitati dalje u radu.

3. ŠKOLSKA PEDAGOGIJA I ŠKOLSKI PEDAGOG

U ovom poglavlju definirat ću školsku pedagogiju i školskog pedagoga te ću ukratko prikazati razvijanje uloge školskog pedagoga u Hrvatskoj. Školska pedagogija jedna je od mlađih pedagoških disciplina, ona proučava pitanja, probleme, procese i zadatke škole. Također proučava nastanak, razvoj, suvremeni koncept škole te budućnost obrazovanja. Na neki način je povezana sa svim znanostima koje se dotiču čovjeka (usp. Vrcelj 2000:7,9).

Zamisao o školskim pedagozima razvila se iz školskog savjetodavnog rada s početka 20. stoljeća u Americi (usp. Pediček prema Ledić, Staničić i Turk 2013:10). U Hrvatskoj je prvi školski pedagog zaposlen u Zagrebu 1959. godine u Osnovnoj školi Ljubljanka (usp. Kobola prema *ibid.*). 1964. godine je po prvi put uređena djelatnost školskih pedagoga Zakonom o osnovnoj školi (usp. *ibid.*). Na Saboru hrvatskih pedagoga 1966. godine ideja pedagoškog djelovanja u školi je dobila jasnije obrise (usp. Jurić 2004:9). Zbog nedostatka obrazovanih školskih pedagoga u školama se na njihovo radno mjesto zapošljavalo nastavnike, što je nanijelo štetu ugledu i uspjehu profesije pedagoga kao stručnih suradnika. Tek 1970-ih uspostavio se studij za školske pedagoge na visokoškolskim ustanovama (usp. Ledić, Staničić i Turk 2013:10). Pedagozi su u školi počeli raditi kao pomoćnici ravnatelja i suradnici u administrativnim aktivnostima škole. Zatim su usmjereni na brigu za učenike i njihov razvoj, a potom na skrb za nastavnike kako bi oni bili učinkovitiji u radu s učenicima. Nakon toga uslijedila je orijentacija da pedagozi trebaju skrbiti za cjelokupni razvoj ustanove (usp. Staničić prema *ibid.*:12). Prosvjetni savjet Hrvatske 1986. godine donosi *Koncepciju razvojne pedagoške službe u organizacijama odgoja i obrazovanja*. Donošenjem tog dokumenta raste afirmacija stručnog rada u školama i uloge školskog pedagoga. U tom dokumentu prikazana su osnovna načela organizacije i djelovanja razvojne pedagoške službe te su utvrđeni profili i zadaci stručnih suradnika. Od kraja 1980-ih do kraja 1990-ih godina traje kriza obrazovanja i kriza školskog pedagoga. Krajem 1990-ih ponovo raste svijest o potrebi unapređivanja odgojno-obrazovne prakse. Tijekom 2003. godine u škole se počinju zapošljavati pedagozi te se donose kriteriji prema kojima svaka škola svojim učenicima treba osigurati pomoć kvalificiranih stručnjaka. Razvojni put pedagoga i njegove pedagoške prakse pratila su različita shvaćanja njegove temeljne uloge i stručne usmjerenosti (usp. Staničić 2005:37-38). Danas se na ulogu školskog pedagoga gleda kompleksnije:

„Školski pedagog smatra se najšire profiliranim stručnim suradnikom u interdisciplinarnom timu što u školi (odgojno-obrazovnoj ustanovi) ostvaruje razvojnu pedagošku djelatnost. On sudjeluje u svim fazama odvijanja odgojno-obrazovnog

procesa: planiranju, programiranju, ostvarenju, vrednovanju i unapređivanju. Prati, analizira i predlaže mjere za unapređivanje nastave i drugih oblika odgojnih i obrazovnih aktivnosti ustanove. Organizira uvođenje inovacija i prati njihovo ostvarivanje te vodi računa o stručnom usavršavanju odgajatelja, učitelja i nastavnika“ (Ledić, Staničić i Turk 2013:10).

Mnogi autori u svojim radovima definiraju rad i ulogu školskog pedagoga. Definicije ovise o perspektivi autora i o činjenici da je teško sažeti što sve pedagog radi u školi tijekom godine. Neki autori daju šire definicije, neki uže, ali neke aspekte ističu svi:

„Područje rada školskog pedagoga je široko i dotiče se mnogih područja rada u školi. Uz planiranje i programiranje; praćenje; analizu i vrednovanje odgojno-obrazovnog rada u školi; neposrednim radom s učenicima, učiteljima i roditeljima; organizacijom kulturne, zdravstveno-socijalne djelatnosti škole, stručnog usavršavanja stručni suradnici pedagozi (...) bave se i *vođenjem pedagoške dokumentacije o osobnom radu i praćenjem vođenja pedagoške dokumentacije škole*“¹ (Jakovac i sur. 2014:7).

Osim što je određeno što pedagog sve mora raditi na svom radnom mjestu, istraživanjima se došlo do zaključka i kakva osoba bi pedagog trebao biti te kakve kompetencije bi trebao imati. Školski pedagog trebao bi biti komunikativan, dosljedan u svome radu, pristupačan, trebao bi posjedovati znanja o uvođenju inovacija, poznavati informatičku tehnologiju, poznavati nastavni plan i program te didaktička načela i didaktičko-metodičke odluke, kao i zakonitosti međuljudskih odnosa, trebao bi biti otvoren prema nastavnicima i suradnicima (usp. Ledić, Staničić i Turk 2013:41). Unatoč tome što je danas prilično jasno definirano koja je uloga pedagoga, javnost ga ne razlikuje bitno od nastavnika, za roditelje je on osoba kod koje dijete ide po kaznu, za učenike je pedagog osoba kod koje ide na razgovore, za nastavnika je netko tko stalno traži nešto novo i može doći u nadzor (usp. *ibid.*:29).

Tijekom svog osnovnoškolskog obrazovanja nisam znala što je pedagogija, ni što pedagog radi. U ured pedagoginje ulazila su samo djeca koja su učinila nešto „jako loše“, inače se za sve drugo išlo kod ravnatelja na razgovore. Vrata pedagoginje uvijek su bila zatvorena i to je za nas učenike bilo mjesto koje se izbjegava. U srednjoj školi sam donekle naučila što je pedagogija i koja je uloga pedagoga u školi. Shvatila sam da pedagog može pomagati učenicima i biti im podrška. Također sam naučila da kod pedagoga možeš ići na razgovor ili

¹ Istaknuto u originalnom tekstu.

po savjet kad god želiš, a ne samo kada si učinio nešto neprihvatljivo pa te netko od djelatnika pošalje za kaznu. Tek sam na fakultetu naučila da se područja rada pedagoga odnose na planiranje i programiranje rada cijele odgojno-obrazovne ustanove, suradnju sa svim subjektima, uvođenje inovacija, održavanje stručnih usavršavanja i slično. Naučila sam i da bi pedagog trebao imati razne osobne i profesionalne kompetencije te da bi trebao biti empatična, pristupačna i otvorena osoba.

Danas se postavlja pitanje je li školskim pedagogima tijekom godina postavljeno preširoko polje djelovanja? Ponekad se od školskih pedagoga previše očekuje, smatra se da oni trebaju rješavati gotovo sve probleme u školi, što je nerealno. Pedagozi se moraju sami obrazovati i usavršavati kako bi mogli obavljati svoj posao (usp. Jurić 2004:22). Pedagog se vodi kao najšire profiliran stručni suradnik u školi, on surađuje sa svim subjektima odgojno-obrazovne ustanove u svim aspektima odgojno-obrazovnih procesa. Područje rada pedagoga veoma je široko, a svojim radom pedagozi direktno ili indirektno utječu na školsku svakodnevicu. Utjecaj i važnost pedagoginja u školskoj svakodnevici mogu se iščitati u slijedećim poglavljima u kojima ću prikazati njihove različite uloge u školama.

4. ETNOGRAFIJE ŠKOLA

U ovom poglavlju još jednom ću pojasniti etnografiju te ću ukratko objasniti kako sam provela etnografsko istraživanje u školama. Nakon toga ću opisati škole u kojima sam istraživanje provodila. Etnografsko istraživanje odgojno-obrazovnih ustanova popularno je diljem svijeta. Teme istraživanja su različite, od istraživanja raznih formalnih i neformalnih oblika školovanja, zajednica, obitelji, interakcija, obrazovanja manjinske djece do istraživanja različitih aspekata školske svakodnevice (usp. Anderson-Levitt 2012:1-23). Podaci koji se skupljaju etnografijama i terenskim istraživanjima trebaju zamijeniti „studije iz fotelje“ (usp. Ouyang 2012:239). Etnografi postepeno ulaze u tuđi svijet i počinju shvaćati njihove živote. Etnograf mora biti spreman na korištenje različitih vrsta podataka. Etnografija podrazumijeva angažman i promatranje u situaciji u kojoj se aktivnosti događaju, što zahtijeva ljudsku povezanost sa sudionicima i ulaganje vremena (usp. Walford prema Tucker 2007:120). Renata Relja u svom članku navodi kako se povećava interes za suvremenim etnografskim istraživanjima i etnografskim prikupljanjem podataka:

„Povlačeći paralele prema suvremenim istraživanjima, pronalazi se kako žanrovi etnografskog pisanja vremenom prolaze kroz burne promjene i previranja. Memoarski „bum“ posljednjih godina pokazuje kako su čitatelji „gladni istinitih priča“, posebno

onih osobno proživljenih i poetično izrečenih. Tako i suvremena etnografija predstavlja i svojevrsni oblik pisanja, mišljenja i bivanja u svijetu, te je ona ponovno svojevrsno izumljeno svakodnevno iskustvo“ (Behar, prema Relja 2011:181).

Čitatelje sve više zanimaju istinite naracije koje su ispričane iz osobnih iskustava. Smatram da je jedan od razloga tome to što su takve naracije zanimljivije, lakše se s njima povezati i razumjeti ih. Različiti opisi i definicije etnografije odnose se i na etnografije škole. Etnografsko istraživanje počinje odlaskom na teren, u ovom slučaju u škole. Dolaskom na teren ulazi se u zajednicu i upoznaje se s ljudima. U školama sam se prvo upoznavala sa pedagoginjama, zatim sa ostalim djelatnicima, ponekad sa učenicima i roditeljima. Etnograf proučava i promatra sve što se događa oko njega te zapisuje priče i opise. Tijekom svoga istraživanja pokušavala sam promatrati sve što se događalo oko mene te sam nastojala što više toga zapisati. Etnograf tijekom istraživanja sudjeluje u aktivnostima i običajima. Ponekad su me pedagoginje pitale da im pomognem pri nečemu, a ponekad sam sama ponudila svoju pomoć. Kao i ostali etnografi, podatke koje sam prikupila na terenu produbila sam intervjuima i upitnicima.

U ovom poglavlju ukratko ću opisati škole u kojima sam provodila svoje etnografsko istraživanje. Podatke o školama prikupila sam od pedagoginja putem dubinskog intervjua, od ostalih djelatnika škola putem pisanih upitnika, svojim promatranjem i bilježenjem te pregledavanjem njihovih internetskih stranica. Pedagoginje, ravnateljke i djelatnike pitala sam da mi ispričaju nešto o radu škole, navedu neke specifičnosti škole, kažu čime se ponose, kakva je atmosfera i komunikacija u školi. S obzirom na broj zaposlenih djelatnika u školama, riješenost upitnika je mala, ali dobila sam dovoljno podataka kako bih stvorila opću sliku o školskoj svakodnevici iz njihove perspektive. Nakon što u ovom poglavlju ukratko prikazem škole u kojima su istraživanja provedena, prikazat ću detaljnije svakodnevice pedagoginja u školama kroz opis njihovog posla tijekom dana i školske godine, kroz opise područja rada, različitih uloga i suradnju s ostalim sudionicima škole. Uz različite opise poslova koji čine svakodnevicu u školi, prikazat ću i dio o pedagoškoj struci i iskustvima pedagoginja u radu. U radu sam iznosila naracije pedagoginja i djelatnika, svoja opažanja i literaturu kako bih dodatno pojasnila neke dijelove.

4.1. Osnovna škola Gustava Krkleca

Prva škola u kojoj sam provodila istraživanje bila je Osnovna škola Gustava Krkleca. Škola se nalazi u novozagrebačkom naselju Travno. Školu pohađa oko 600 učenika i ima 73 zaposlena

djelatnika. Ravnateljica škole je Marija Luković, pedagoginja je Ana Marinović Radojković koja u školi radi 17 godina. Osim pedagoginje, u stručnom timu su psihologinja, logopetkinja i knjižničarka.² Na upitnik mi je, uz ravnateljicu, odgovorilo 23 djelatnika.

Za vrijeme boravka u školi primijetila sam da su vrata ureda pedagoginje i ravnateljice najčešće otvorena (doslovno), djelatnici i učenici dolaze s pitanjima, problemima, nedoumicama ili po savjete. Dobila sam dojam otvorene i pozitivne komunikacije, uočila sam vedrinu i humor u njihovim odnosima, kolegijalnost, a među nekima i prijateljstvo. Svi koji dođu tijekom dana u ured pedagoginje, vrata se još nekoliko puta kako bi je obavijestili o nekim promjenama, odlukama i slično. Ravnateljica je uključena u sve događaje, dolazi po obavijesti i informacije, obilazi nastavu i pokušava biti upućena u školska zbivanja. Škola je pod odmorima glasna, osobito pod velikim odmorima jer je učenicima dopušteno da puštaju glazbu na razglas. Za vrijeme odmora učenici trče po hodnicima, igraju se, sjede i razgovaraju, neki su udubljeni u ekrane svojih mobitela. Dežurni nastavnici šeću i promatraju situaciju. Škola izgleda veselo, zidovi su ispunjeni priznanjima školi ili učenicima te raznim radovima učenika i edukativnim plakatima. U školi sam se osjećala prihvaćeno od svih.

Djelatnici škole aktivni su na raznim područjima, osmišljavaju projekte i radionice, organiziraju različite izvannastavne aktivnosti, kontinuirano se educiraju, surađuju s udrugama i roditeljima te stavljaju učenike u središte pozornosti. Zadovoljstvo međuljudskim odnosima, komunikacijom i atmosferom varira. Svi se slažu da trebaju poraditi na napredovanju u odnosima, povezanosti i atmosferi. Pedagoginja doprinosi poticanjem djelatnika na aktivnosti i međusobnu suradnju, održavanjem pedagoških radionica, uvođenjem inovacija i unapređivanjem rada škole. Također, pedagoginja doprinosi školi kvalitetnim obavljanjem svoga posla.

4.2. Osnovna škola Trnsko

Druga škola u kojoj sam provodila istraživanje bila je Osnovna škola Trnsko koja se nalazi u istoimenom naselju u Novom Zagrebu. Školu pohađa otprilike 600 učenika, a u njoj je zaposleno 64 djelatnika. Ravnatelj škole je Josip Petrović, a pedagoginja Biljana Manin koja u školi radi već 28 godina. Osim nje u stručnom timu još su socijalna pedagoginja i knjižničarka.³ U školi mi je na anketu, osim ravnatelja odgovorilo još 18 djelatnika.

² <http://os-gkrkleca-zg.skole.hr/skola> (zadnji put posjećeno 16.2.2016.)

³ http://os-trnsko-zg.skole.hr/skola/djelatnici_skole (zadnji put posjećeno 16.2.2016.)

Za vrijeme moga boravka u školi u ured pedagoginje najčešće je dolazila socijalna pedagoginja s pitanjima i nedoumicama. Zajedno su radile neke poslove poput provjere dokumentacije za učenike koji se upisuju u prvi razred. U ured su dolazili i djelatnici i učenici koji su trebali pomoć pedagoginje. Dobila sam dojam dobre suradnje i komunikacije pedagoginje s ostalim sudionicima škole. Nisam imala priliku upoznati ravnatelja jer je imao puno posla. Najviše vremena tijekom istraživanja provela sam s pedagoginjom u uredu. Budući da je bio kraj školske godine u školi je bilo užurbano, veselo i glasno. Trajale su pripreme za Dan škole, za izlete, za upise u prvi razred. Hodnici su bili puni učenika koji se družu, igraju, trče, razgovaraju. U hodnicima su izloženi razni radovi učenika, ali i neki edukativni plakati. U školi sam bila donekle prihvaćena, najviše od pedagoginje i socijalne pedagoginje, neki od ostalih djelatnika bili su ljubazni, dok su neki bili suzdržani.

Djelatnici su uključeni u razne sadržaje i izvannastavne aktivnosti, bave se edukacijama, trude se biti u toku sa raznim dostignućima u tehnici, didaktici, metodici i psihologiji, odlaze na usavršavanja, surađuju sa roditeljima i vanjskim suradnicima te učenike stavljaju na prvo mjesto. Za međuljudske odnose, komunikaciju i atmosferu u školi mišljenja se razilaze, kako sam utvrdila na osnovi odgovora u upitniku. Neki smatraju da je odlično, a neki da je zadovoljavajuće. Pedagoginja doprinosi školi povezivanjem svih sudionika, poboljšavanjem rada škole, a najviše doprinosi kvalitetnim obavljanjem svoga posla.

4.3. Osnovna škola Frana Galovića

Osnovna škola Frana Galovića nalazi se u naselju Dugave u Novom Zagrebu. Svoj prostor, namještaj i tehniku dijele s Prvom osnovnom školom Dugave. Jedna škola radi u jutarnjoj smjeni, a druga u poslijepodnevnoj i tako se izmjenjuju. Još jedna njihova specifičnost je što njihovu školu povremeno pohađaju djeca azilanata (pretpostavljam da su smješteni u prihvatilište za tražitelje azila u Dugavama). Pedagoginja na učiteljskim ili razrednim vijećima počne pripremati djelatnike za dolazak učenika azilanta, zajedno rade planove, pedagoginja proučava zakone i pravilnike koji se tiču azilanata i slično. Školu pohađa preko 600 učenika i ima 68 djelatnika. Ravnateljica škole je Blaženka Jurić Mrša, pedagoginja je Maja Lisska koja radi više od 3 godine. Uz nju su u stručnom timu psihologinja, logopetkinja i knjižničarka.⁴ Na anketu mi je odgovorila ravnateljica i 22 djelatnika.

⁴ <http://os-fgalovica-zg.skole.hr/skola/djelatnici> (zadnji put posjećeno 17.2.2016.)

U njihovoj školi sam provela najviše dana. Dok sam boravila u školi, primijetila sam da su djelatnici većinom mladi, što mi je pedagoginja potvrdila i rekla kako su u zadnjih par godina izmijenili skoro cijeli kolektiv jer im je puno nastavnika i učitelja otišlo u mirovinu. Vrata od ureda pedagoginje i ravnateljice najčešće su otvorena (doslovno). U ured pedagoginje vrlo često dolaze drugi djelatnici s upitima ili nekim informacijama. Uočila sam vrlo dobru komunikaciju i suradnju među djelatnicima, te kolegijalnost i prijateljstva. Ravnateljica je također pristupačna i rado surađuje sa svima. U školi je bilo veselo jer se bližio kraj školske godine, pa su učenici glasniji i opušteniji nego inače. U školi ima studenata koji odrađuju prakse, provode istraživanja, volontiraju. Hodnici su ispunjeni učeničkim radovima koji su složeni u razne izložbe. U školi sam se osjećala prihvaćeno od strane svih djelatnika.

Djelatnici se bave brojnim projektima i istraživanjima, rade sa potencijalno darovitim učenicima, sve učenike stavljaju na prvo mjesto i veliki naglasak stavljaju na odgoj. U školi imaju razne izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, dobro surađuju sa roditeljima, lokalnom zajednicom i udrugama. Djelatnici smatraju da su u školi vrlo dobri odnosi i odlična komunikacija, atmosferu smatraju pozitivnom i motivirajućom. Pedagoginja doprinosi školi poticanjem djelatnika na aktivnosti i edukacije, na međusobna druženja i zbližavanja te uvođenjem inovacija. Također, najveći doprinos pedagoginja daje kvalitetnim obavljanjem svoga posla.

4.4. Osnovna škola Jure Kaštelana

Osnovna škola Jure Kaštelana nalazi se u zagrebačkom naselju Savica. Školu pohađa oko 520 učenika, a u njoj radi 52 djelatnika (bez spremačica, domara i kuharica). Ravnatelj je Krešimir Supanc, a pedagoginja je Zdravka Ciglencečki koja u školi radi 20 godina. U školi su još zaposlene psihologinja i knjižničarka kao dio stručnog tima.⁵ Na anketu mi je, osim ravnatelja, odgovorilo 11 djelatnika.

Prvi dan kada sam došla u školu, pedagoginja me provela po svim uredima i kroz zbornicu te me upoznavala sa svima. Svi koje sam susrela bili su ljubazni i susretljivi. Dobila sam dojam da u školi vlada prilično dobra atmosfera te da je komunikacija dobra. Iako sam bila prihvaćena od većine, neki od djelatnika bili su pomalo suzdržani. Za vrijeme moga promatranja u ured pedagoginje dolazili su djelatnici i učenici s raznim upitima. Učenici su bili znatiželjni pa me pedagoginja odvela na sat razredne zajednice u jedan peti razred gdje su

⁵ <http://os-jkastelana-zg.skole.hr/skola/djelatnici> (zadnji put posjećeno 18.2.2016.)

mi učenici postavljali razna pitanja o obrazovanju, fakultetu te poslovima. Kao i u drugim školama hodnici su veseli i šareni te su ukrašeni raznim radovima učenika i edukativnim plakatima.

Djelatnici su uključeni u razne međunarodne programe poput Erasmus+ i Comenius, surađuju s raznim institucijama, surađuju s roditeljima, održavaju brojne školske i izvanškolske aktivnosti, učenici su im na prvom mjestu. Djelatnici smatraju da su u školi dobri međuljudski odnosi i komunikacija te ugodna atmosfera. Pedagoginja doprinosi pomaganjem djelatnicima u raznim aktivnostima te povezivanjem svih sudionika škole i kvalitetnim obavljanjem svoga posla.

4.5. Osnovna škola Grigora Viteza

Osnovna škola Grigora Viteza nalazi se u zagrebačkom naselju Kruge. Školu pohađa oko 300 učenika, od kojih preko 130 ima neku teškoću u razvoju i zbog toga imaju više ljudi u stručnom timu nego druge škole. Ravnateljica je Vlatka Kovač, pedagoginja je Višnja Cuculić koja u školi radi već 29 godina, a uz nju su u stručnom timu još psihologinja, defektologinja, socijalna radnica, knjižničar i dvije dodatne logopetkinje. U školi je zaposleno 64 djelatnika (bez spremačica, domara, kuharica).⁶ Osim ravnateljice, na anketu u školi mi je odgovorilo 10 djelatnika.

U školi je atmosfera bila malo drugačija, bilo je mirnije i tiše nego u drugim školama. Za vrijeme mog boravka u školi u ured pedagoginje često su dolazili ostali članovi stručnog tima, ravnateljica i djelatnici, učenici su dolazili povremeno. Uočila sam dobru komunikaciju i zajedničko rješavanje različitih situacija i problema. Škola je kao i ostale uređena dječjim radovima i raznim plakatima za djecu i/ili roditelje. U školi sam se osjećala prihvaćeno najviše od pedagoginje, dijela stručnog tima koje sam upoznala i ravnateljice. Neki djelatnici su bili srdačni prema meni, dok su neki bili suzdržani i pomalo me izbjegavali.

Škola je u ovakvom sastavu oformljena 1977. godine kada se počelo govoriti o integraciji djece s teškoćama u razvoju. U školi se provodi redovna osnovnoškolska djelatnost i školovanje djece sa poremećajima u ponašanju na organskoj osnovi i s intelektualnim teškoćama. Imaju redovne odjele i posebne odjele u koje se uključuju djeca s primjerenim rješenjima. Škola je okrenuta učenicima, svi djelatnici rade na toleranciji različitosti i uvođenju inovacija. Za komunikaciju, međuljudske odnose i atmosferu kažu da je dobra.

⁶ <http://os-gviteza-zg.skole.hr/vijesti> (zadnji put posjećeno 18.2.2016.)

Pedagoginja surađuje sa svima i doprinosi svojim pedagoškim znanjem i obavljanjem svoga posla. Njena uloga je malo drugačije od uloga ostalih pedagoginja jer u njihovoj školi ima više stručnih suradnika, pa su poslovi više podijeljeni, ali pedagoginja sudjeluje u većini.

Svaka škola je drugačija i posebna po nečemu. Svakodnevna stvarnost škole je složena, jer se u isto vrijeme odvija mnogo procesa. Teren ovisi o situaciji, prirodi istraživanja, karakteristikama u okruženju, vještinama, interesima, potrebama i pogledima koje promatrač donosi sa sobom (usp. Patton 2002:330). U nekim školama bila sam više prihvaćena, više toga sam mogla promatrati, uočiti i više sam mogla sudjelovati u poslovima pedagoga. U nekim školama je bilo življe, odvijali su se drugačiji događaji, pedagoginje su imale različite obaveze. Neki djelatnici su se više potrudili oko odgovaranja na upitnike i suradnje, neki intervjui su duže trajali i dali su više građe. Svaka škola, njeni djelatnici i svaka pedagoginja ovom su radu doprinijeli na drugačiji način. Kroz slijedeća poglavlja prikazat ću školsku svakodnevicu pedagoginja.

5. SVAKODNEVICA PEDAGOGA U OSNOVNOJ ŠKOLI

U ovom dijelu dodatno ću pojasniti istraživanje svakodnevice te ću iznijeti dio podataka o svakodnevici pedagoginja u osnovnim školama u Zagrebu s kojima sam provodila istraživanje. Autor Highmore tvrdi kako je svakodnevica istraživačko polje koje je izrazito fluidnog karaktera, a de Certeau kaže kako je svakodnevni život „invencija“, neicrpan i bezgraničan (usp. Gulin Zrnić 2006:74,75). De Certeaua zanimaju svakodnevni pojedinačni postupci i običaji, njihovo povezivanje i promjenjive putanje ispitanika. On smatra da je svakodnevica prožeta „čudesima“, koja su jednako važna kao „čudesna“ koja napiše pisac ili napravi umjetnik. Svakodnevne prakse proizlaze iz goleme cjeline koju je teško razgraničiti, svakodnevnicu možemo označiti kao cjelinu procedura (usp. De Certeau 2002:13, 99). To se pokazalo i u mojem istraživanju školske svakodnevice sagledane kroz prizmu pedagoga. Istraživanje svakodnevice je uvijek zanimljivo, mogu se uočiti i saznati razni podaci o pojedincima i zajednicama. Kada promatra, istraživač ima priliku vidjeti događaje kojih ljudi u okruženju nisu svjesni, jer su im uobičajeni i rutinski. Sudjelujući promatrač otkriva stvari na koje drugi ne obraćaju pozornost (usp. Patton 2002:262-263). Svakodnevica škole puno složenija je nego što je sociološka istraživanja opisuju fokusirajući se samo na negativne i općenite pojave poput odijeljenosti ili ranih odustajanja od školovanja (usp. Eross 2012:181).

U slijedećim poglavljima predstaviti ću strukturu rada pedagoginja. Iako pedagozi oni imaju svoje godišnje, mjesečne i tjedne planove i programe (godišnji plan i program detaljnije ću

prikazati u poglavlju o pedagoškoj dokumentaciji), dani su im uvijek dinamični, puni događaja i izazova koji se ne mogu predvidjeti. Svakodnevicu pedagoga u osnovnoj školi prikazujem prema njihovom opisu posla, ulozi, zadacima, suradnji sa drugim subjektima, njihovim iskustvima, razmišljanjima i opažanjima. Pedagoginje sam pitala razna pitanja kako bih pokušala prikazati što sve čini njihovu školsku svakodnevicu. U ovom poglavlju ću iznijeti odgovore pedagoginja i djelatnika o njihovoj svakodnevici: Što obavezno kao školski pedagog morate napraviti svaki dan? Kakvo radno vrijeme imate? Što sve spada u radno vrijeme? Što je u opisu Vašeg posla? Koje su Vaše odgovornosti? Možete li mi opisati kako izgleda školska godina za pedagoga? Koji dijelovi školske godine donose najviše posla pedagogu? Što mislite koja je uloga pedagoga u školi? Mijenja li se Vaša uloga s vremenom? Kako Vi kao pedagog pomažete školi u njenom funkcioniranju? Koliko Vam je pedagog važan za funkcioniranje škole? Na koji način pokušavate unaprijediti i poboljšati odgojno-obrazovni rad u školi? Kako Vi kao pedagog doprinosite ozračju i kulturi škole? Školska svakodnevica je složena jer se u njoj istovremeno događaju razni procesi. Pedagozi trebaju koordinirati i pomagati kako bi se svi odgojno-obrazovni procesi odvijali kako treba. U slijedećim poglavljima prikazat ću dijelove svakodnevice o kojima su mi pedagoginje najviše govorile. Poglavlja sam formirala prema temama i pitanjima o kojima sam razgovarala s pedagoginjama, kako bi se bilo lakše snaći u tekstu.

5.1. Opis posla pedagoga

5.1.1. Radni dan

Kroz kazivanja pedagoginja prikazat ću kako izgledaju njihovi radni dani u školi. Iako sve pedagoginje rade u osnovnim školama i imaju slični posao i bliske radne zadaće, njihovi se dani razlikuju, svaka od njih ima drugačiji pogled na svoj posao i svoju ulogu te je svaka na vlastiti način interpretirala moja pitanja. Pedagoginji (K3) radni dan počne tako da prvo provjeri jesu li svi učitelji i nastavnici došli na posao, ako nekoga nema, ona mora osigurati zamjenu kako bi se nastava normalo odvijala. Nakon toga počinje raditi po svom planu i programu koji obuhvaća šest područja rada: planiranje, pripremanje i programiranje, vrednovanje, neposredni rad s učenicima, roditeljima i učiteljima, stručno usavršavanje te različiti poslovi s pedagoškom dokumentacijom. Pedagoginja (K4) ističe kako joj je svaki dan dinamičan. Dan u školi započne joj sastankom s ravnateljicom, ostalim članovima stručnog tima te tajnicom i gospođom iz računovodstva. Na sastanku se uz kavu dogovaraju oko raznih aktivnosti, kulturno-javne djelatnosti, dokumentacije ili događaja za taj dan ili tjedan. Na sastancima sam uočila opuštenu atmosferu, dobru suradnju i komunikaciju te bliskost. Nakon

sastanka, pedagoginja kreće raditi u skladu sa svojim mjesečnim i godišnjim planom i programom. Obavlja različite poslove vezano za neposredni odgojno-obrazovni rad, koordinira projekte, bavi se studentima s različitih fakulteta koji su na praksi, provodi istraživanja, surađuje s djelatnicima, roditeljima, učenicima i vanjskim suradnicima. Pedagoginja dodaje i kako svaki dan mora sama sebi obećati da se neće živcirati i podsjetiti se da jednostavno ne može promijeniti neke stvari. Pedagoginja (K5) navodi kako svaki dan obavezno mora surađivati sa ravnateljicom, tajnicom, stručnom službom, učiteljima i učenicima te reagirati na sve hitne situacije. Pedagoginja (K1) svaki dan radi prema svom godišnjem planu koji je razrađen na mjesečne i tjedne planove. Uvijek ima poslova koje mora odraditi jer iskrсну, na primjer ako dođe ili nazove neki roditelj, ako se dogodi neki nesporazum, ako treba poslati neki dopis. Pedagoginja (K2) ističe kako svaki dan svoje osobne brige mora staviti sa strane i posvetiti se poslu u školi s osmjehom.

Tijekom mog promatranja, u školama su se redovno događale nepredvidive situacije koje su pedagoginje morale rješavati. Na primjer, nekom od učenika bi bilo loše ili bi se netko od učenika posvađao, došao bi neki nenajavljeni roditelj na razgovor. Ponekad su dolazili neki zadaci ili dopisi od vanjskih suradnika, na primjer od udruga ili institucija s kojima pedagoginje surađuju. Nadležno ministarstvo bi tražilo da se pošalje neki dokument, izvješće i slično. Nastavnici su dolazili u ured jer su trebali neke informacije, savjete ili pomoć oko neke pedagoške dokumentacije ili vezano za nekog učenika ili roditelja.

Radno vrijeme pedagoga je osmosatno, šest sati neposrednog rada u školi i dva sata u koja spadaju razna pripremanja, stručna usavršavanja, pisanje izvješća i slično (K3). Iako njima na vratima piše da rade šest sati, niti jedna od njih ne bude samo šest sati na poslu i često si posao nose doma:

„Ja sam najčešće više od šest sati ovdje, gotovo svaki dan (...) tako da ja tu svoju satnicu 6+2, kad je zbrojim na kraju ona meni čak bude veća (...) određene pripreme (...) koje radim doma, ne stignem ih napraviti ovdje, da li je to priprema za neku pedagošku radionicu, (...) priprema za učiteljsko vijeće ili razredno vijeće, za neku sjednicu, da li je to priprema za neko predavanje (...) di doma te sate ni ne brojiš, al to napraviš doma u miru“ (K5).

S pedagoginjama sam redovno ostajala van njihovog radnog vremena u školi da dovrše neke obaveze, da si pripreme što trebaju od posla nositi kući ili da pripreme nešto za drugi dan.

5.1.2. Područja rada i odgovornosti pedagoga

Kroz ovo poglavlje uz literaturu i kazivanje pedagoginja prikazat ću područja rada i odgovornosti pedagoga u osnovnim školama. Područja rada pedagoga u školi su raznolika i široka. Gruba podjela područja rada odnosi se na pripremu za ostvarenje plana i programa odgojno-obrazovne ustanove, neposredno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu, analize, istraživanja i vrednovanja procesa rezultata, stručno usavršavanje djelatnika, informacijsku, bibliotečnu i dokumentacijsku djelatnost. Svako od navedenih područja ima puno kategorija i potkategorija (usp. Ledić, Staničić i Turk 2013:20-24). Uz svako područje rada dolaze i odgovornosti.

„Briga o učenicima, znači briga o rastu i napretku svakog pojedinog učenika i ujedno i svakog pojedinog razrednog odjela, to mi je prva i osnovna glavna odgovornost. Druga mi je briga o kvaliteti rada učitelja, razrednika i pripravnika i pružanje podrške (...). Treća mi je glavna odgovornost rad na kvaliteti rada s roditeljima, znači pomoć u tome razrednicima i ujedno moj osobni rad s roditeljima kao pedagog (...). I četvrta odgovornost znači cjelokupan razvoj (...) znači rad u tom timu na dobrobit škole i svih onih zadataka i točaka koje ima škola kao takva jel u svojim planovima i programima, kurikulumima i tako dalje“ (K5).

Pedagoginja (K5) navela je četiri odgovornosti za koje ona smatra da su njene glavne odgovornosti u školi. Na prvo mjesto stavlja brigu o učenicima, zatim brigu o djelatnicima, suradnju s roditeljima i rad na cjelokupnom razvoju škole. Jedna od pedagoginja kaže kako ona svoj posao doživljava kao razvoj strategije, odnosno odgovor na pitanje kuda škola ide u budućnosti, koje vizije i misije se trebaju ostvariti. Radi sve i svašta, jer dječje zahtjeve nikada ne odbija, čak i kada dođu kod nje da joj kažu da se zaštopao toalet. Smatra da je opis njenog posla da bude prva u zaštiti dječjih prava na bilo kojoj razini te da surađuje s učiteljima, roditeljima i sa stručnom službom. Svoj posao vidi kao veliku odgovornost jer ima osjećaj da radi za svemir i da promjene koje se pokreću u školi su promjene koje su od krucijalne važnosti za djecu i njihov život, ali i za lokalnu zajednicu i šire (K4). Pedagoginja (K3) navodi neke od poslova koje radi tijekom godine: rad s učiteljima, pripremanje kroz stručna vijeća, praćenje i obilaženje nastave, pomaganje pripravnika (stažistima) koji trebaju polagati stručne ispite, praćenje rada pripravnika, upisi u prvi razred, planiranje na početku školske godine školskog programa i kurikuluma, vrednovanje rada škole i pisanje izvješća o radu škole.

Područja rada pedagoga i njihove odgovornosti ovise o školi u kojoj rade i o očekivanjima ravnatelja. U školama se često dogodi da ravnatelj ili djelatnici od pedagoga traže da odrade nešto što nije u opisu njihovog posla. Zbog širokog područja rada, pedagozi ponekad budu odgovor svim problemima ili pitanjima koje imaju djelatnici, učenici ili roditelji, pa ponekad budu preopterećeni.

5.1.3. Školska godina

U ovom poglavlju prikazat ću ukratko kako izgleda školska godina za pedagoginje. Godišnji plan i program rada pedagoga ima propisane poslove koje svaki pedagog mora odraditi. Detalji poslova i dodatni poslovi ovise o školi u kojoj rade i o tome čime se sve dodatno bave. Svoj plan i program usklađuju sa školskim godišnjim planom i programom te kurikulumom škole. Pedagoginja (K3) mi je ispričala ukratko dio poslova koji radi kroz godinu u školi:

„Počinjemo obično 24.8 (...) dogovaramo oko slobodnih aktivnosti ili nekih drugih aktivnosti koje će pojedinci raditi ili pridruživanja određene djece u te aktivnosti (...) onda ja krećem na pripremu određene dokumentacije (...) svaku godinu započinjem sa uputom za prvi roditeljski sastanak, uputama za planiranje i programiranje, sve što je novo pokušavam im na prvoj sjednici na početku godine (...) prenijeti da bi se što bolje pripremili za taj prvi tjedan nastave (...). Ponovimo sve pravilnike koje treba proći s roditeljima, svu regulativu koju treba prezentirati roditeljima (...) i onda idemo na rad kroz aktive da vidimo što ćemo planirati, kako ćemo planirati, kojim ćemo se temama baviti kroz usavršavanja (...) i na razredna vijeća za pojedine razrede (...) i onda kad krene nastava, onda s razrednicima dogovaramo razredničke poslove (...), a mi krećemo odmah na planiranje godišnjeg programa odnosno kurikulumu (...) s tim da u to planiranje idu i izrade naših planova i programa (...) do početka 10. mjeseca su ti intenzivni poslovi planiranja i pripremanja (...) i ti individualizirani pristupi i prilagođeni programi (...). Znači u 10. mjesecu počinje (...) rad s djecom, podrške u učenju, odgojnim situacijama (...) praćenje učenika kontinuirano, (...) u međuvremenu (...) su sjednice razrednih vijeća gdje utvrđujemo probleme (...) paralelno s tim u 10. mjesecu već počinjem profesionalne orijentacije raditi u osmim razredima (...) paralelno sa tim idu radionice (...). Obično smo za zimske praznike na nekakvoj edukaciji, ja znam napraviti (...) i predavanje obavezno za vijeće učitelja (...). Na polugodištu radim (...) jedan osvrt iz postojećih podataka koje prikupimo (...), a na kraju godine radim cjelovitu analizu rada škole (...). Paralelno s tim idu i različiti projekti (...), u trećem mjesecu nam već šalju podatke za upise, pa onda mi

krećemo. (...) ja još jako puno radim na ažuriranju web stranice škole. (...) onda u 4. počinju pregledi za upis i s tim idu paralelno te aktivnosti (...) u trećem mjesecu mi dolaze dve grupe studenata (...) i inače idem dosta po nastavi (...) i već idu pripreme za terenske nastave, za stručnu ekskurziju, nama već upisi u srednju školu (...). Onda ide završetak školske godine i idu ti poslovi (...) priprema za analizu uspjeha, ispisivanje svjedodžbi, zaključivanje pedagoške dokumentacije, pregled te pedagoške dokumentacije i izvješće o radu škole i negdje do 10.7. je to sve gotovo.“

Pedagoginja (K3) pokušala je prikazati godinu što kraće je moguće, samo glavne grupe poslova, bez detalja. Iz citata se može uočiti količina posla koje pedagog ima u školi. Na početku školske godine, prije nego učenicima počne nastava traju pripreme pedagoške dokumentacije, pripremanje za nastavu, planiranje godišnjeg plana i programa, kurikuluma, stručnih usavršavanje, čitanje pravilnika, davanje uputa djelatnicima. Kada krene nastava počinje rad s učenicima i roditeljima, razne sjednice, radionice, edukacije, predavanja, projekti. Pedagoginje testiraju djecu za upise u prvi razred, održavaju profesionalnu orijentaciju učenicima za upis u srednje škole, obilaze nastavu, rade sa studentima, pripremaju razne izlete. Na kraju godine slijede razne analize i pisanje izvješća, zaključivanje i pregledavanje pedagoške dokumentacije. Nakon što učenicima nastava završi pedagoginje i djelatnici i dalje rade. Tijekom godine bude stresno i ponekad traumatično zbog silne nepredvidivosti i dinamike posla (K4). Pedagoginje na početku godine naprave svoj plan i program, ali se s vremenom stvari modificiraju i zato ga moraju redovito korigirati. Sve pedagoginje se slažu da za pedagoga u školi ima puno posla tijekom cijele godine. Neke dodaju da početkom školske godine ima najviše toga za napraviti, najužurbanije je tada, a slično je i na kraju školske godine. Početak je užurban zbog rada na godišnjem planu i programu, na kurikulumu i ostalim dokumentima, ima puno sjednica jer se sve mora dobro isplanirati. Kroz godinu se održavaju radionice, roditeljski sastanci, svaki dan se radi sa djecom, roditeljima, učiteljima, radi se na projektima i slično. Na kraju školske godine opet ima puno sjednica, radi se na raznoj dokumentaciji, upisuju se djeca u prve razrede i radi se profesionalna orijentacija za učenike koji se upisuju u srednje škole. Pedagoginje moraju unaprijed detaljno planirati kako bi na vrijeme odradile sve svoje godišnje zadatke i obaveze.

5.2. Djelatnici i pedagoginje o ulozi pedagoga u školi

U ovom poglavlju prikazat ću kako djelatnici i pedagoginje konkretno vide ulogu pedagoga u školi. Svaka aktivnost pedagoga predstavlja kreativan pothvat, od procjene situacija, izbora ciljeva, metoda i sredstva do praćenja procesa i rezultata. Nema jednakih situacija, slučajeva, ni rezultata i sam pedagog je u svakoj novoj situaciji drugačiji (usp. Jurić 2004:12).

Djelatnici škola smatraju da je uloga pedagoga planiranje i programiranje rada škole, unapređivanje kvalitete rada škole, razvijanje odgojno-obrazovne djelatnosti škole, vođenje pedagoške dokumentacije, izrada plana profesionalnog usmjeravanja, rad na planu zdravstvene i socijalne zaštite, uvođenje inovacija, izrada plana profesionalnog usmjeravanja te izrada izvješća i analiza. Također kao ulogu pedagoga navode suradnju sa učenicima, roditeljima, nastavnicima, ravnateljem, stručnim timom te raznim ustanovama, institucijama i udrugama, savjetovanje i rješavanje pedagoških problema i sukoba, pružanje stručne pomoći, sudjelovanje u zdravstvenom i građanskom odgoju, održavanje radionica, predavanja i roditeljskih sastanaka, upoznavanje drugih s zakonskim regulativama, rad sa studentima i sa pripravnicima. Uloga pedagoga je i stručno usavršavanje učitelja, praćenje rada učenika i nastavnika, obilazak nastave, testiranje učenika za upis u prvi razred, upis učenika u prvi razred, formiranje razreda te rad s učenicima koji imaju poteškoće s učenjem ili poteškoće u ponašanju.

Pedagoginja (K3) smatra da je uloga pedagoga u školi inoviranje rada i motivacija drugih. Također, svoju ulogu vidi kao ulogu generatora koji pokreće školu u različitim aktivnostima, projektima i događanjima. Pedagoginja (K4) smatra da je njena uloga u školi biti tampon zona između svih za dobrobit djece. (K1) misli njena uloga biti veza između svih čimbenika u školi. Pedagoginja (K2) naglašava da je teško sažeti ulogu pedagoga jer oni rade puno drugih stvari uz standardne poslove. Pedagoginja (K5) kaže da se trudi da njena uloga bude savjetodavna. Od njih pet, četiri pedagoginje smatraju da se njihova uloga mijenja s vremenom, a sve ističu povećanje administracije: „Mijenja se u tome da se dodaju non-stop neki novi poslovi, nažalost izmišljanje administrativnog tipa. Voljela bi da se rastereti toga u smislu da se ima više vremena za rad sa djecom, roditeljima i učiteljima“ (K1). Pedagoginja (K3) također smatra da pedagozi postaju sve više administratori: „Puno više sam poslova odrađivala i pokrivala, nije bilo toliko administrativnih aktivnosti, nije bilo toliko planiranja na početku školske godine, usklađivanja (...) ja se bojim da dok sve to napravimo kad ćemo raditi sa djecom.“

Pedagoginje smatraju da školi pomažu u funkcioniranju kvalitetnim obavljanjem svoga posla. Ravnatelji navode da je pedagog iznimno važan, neki smatraju da je neizostavan faktor funkcioniranja škole, neki pedagoga vide kao svoju desnu ruku. Kroz odgovore pedagoginja i djelatnika može se iščitati dio pedagoške svakodnevice te njena važnost za cjelokupni rad škole. U ovom dijelu ukratko sam prikazala kako izgleda radni dan pedagoginja te koji su njihovi poslovi tijekom školske godine. Prikazala sam područja rada pedagoginja i njihove odgovornosti te ulogu pedagoginja u školi iz perspektive pedagoginja i djelatnika.

5.2.1. Unaprjeđivanje rada škole

U ovom poglavlju objasniti ću kako pedagoginje unaprjeđuju rad škole te kako stvaraju školsko ozračje. Rad školskog pedagoga temelji se na kontinuiranom mijenjanju, razvijanju i unapređivanju (usp. Vuković 2011:555). Veliki dio pedagoškog posla je unapređivanje odgojno-obrazovnog rada. Pedagog je jedini suradnik koji je stručno osposobljen za to (usp. Sekulić-Majurec 1994:9). Pedagoginja (K5) svakodnevno se trudi pratiti odgojno-obrazovni rad i osluškivati potrebe djece i roditelja. Uz to prati promjene u odgoju i obrazovanju na razini države i neke globalne trendove. (K3) unapređuje rad škole kroz radionice, interaktivna predavanja na roditeljskim sastancima, dogovorima sa razrednicima ili sa razrednim vijećima. Pedagoginja (K4) na unapređivanju radi kroz školske programe, analize i dogovore sa školskim timom za kvalitetu koji se brine o uspješnosti rada škole. Također osluškuje potrebe djece, roditelja i učitelja. Pedagoginja (K2) na poboljšanju škole radi u suradnji s ostalim djelatnicima, trude se poticati jedni druge s primjerima dobre prakse i međusobnim konzultacijama. Odlaze na stručne skupove, unapređuju se u svojim zvanjima i zajedno traže načine kako što poboljšati.

Osim funkcioniranja i unapređivanja odgojno-obrazovnog rada u školi, također su važne kultura i ozračje škole. Pedagozi bi trebali stvarati školsko ozračje koje pokreće i motivira svakog pojedinca (usp. Vuković 2011:554). Pedagoginja (K5) navodi kako doprinosi školskim ozračjem jer je pedagoški posao njen poziv: „Mislim da doprinosim prije svega nekakvim svojim pozitivnim pedagoškim stavom koji nije samo ono naučeno na fakultetu i kroz literaturu i kroz stručna usavršavanja već je ajmo reć nekakav poziv, jel, ne zanimanje nego poziv“. Pedagoginja (K4) redovno poziva svoje kolege da svi idu na team buildinge, da idu na kave, da naprave roštilj za zadnji dan nastave. Trudi se ohrabrivati svoje kolege jer smatra da se onda oni bolje osjećaju, a onda bolje i efikasnije rade svoj posao. (K2) ozračju pokušava pridonijeti svojim vedrim duhom te nastoji poticati nastavnike da svi djeluju u

istom odgojnom smjeru. Pedagoginja (K3) misli da kulturi i ozračju doprinosi pozitivnom komunikacijom i zahtijevanjem profesionalnog pristupa od svih.

„Prvo kad hodam hodnikom ne dogodi mi se da ja nekog ne pozdravim sa dobar dan, nema veze jel ima sedam ili ne znam koliko. (...) prvo je kultura škole da znam svakom djetetu ime i prezime, obraćam mu se isključivo sa imenom, uvijek ga pitam kako je ili ako je nekakva situacija di ja procijenim da trebam mu odmah nešto pomoći ili intervenirati, to učinim. Da se držim svog radnog vremena, da stvari koje smo dogovorili napravim na vrijeme i s voljom. (...) jednostavno eto kažem profesionalni i odgovorni odnos i rad s ljubavlju (...)“ (K1).

Pedagoginja (K1) ozračju i kulturi škole doprinosi svojim ponašanjem i primjerom drugima. Iako rade isti posao, svaka pedagoginja ga radi na svoj način. Trude se redovno unaprjeđivati odgojno-obrazovni rad u školi te stvarati pozitivno i dobro radno ozračje.

U ovom poglavlju prikazala sam kako pedagoginje unaprjeđuju rad škole te se brinu o ozračju škole. Osluškuju potrebe učenika, roditelja i djelatnika, prate promjene i trendove u odgoju i obrazovanju kako bi što više unaprijedile rad škole te postigle zadovoljstvo djelatnika, učenika i roditelja. Također, potiču djelatnike na suradnju i uključivanje u aktivnosti, projekte i programe. Pedagoginje doprinose i ozračju u školi, trude se motivirati djelatnike i učenike, potaknuti ih na suradnju i zbližavanje te u školi stvoriti pozitivno i dobro radno ozračje za sve.

5.3. Pedagoška dokumentacija u školi

U ovom poglavlju navesti ću neku od pedagoške dokumentacije s kojom se pedagoginje sreću kroz školsku godinu. Jedno od mnogih područja rada pedagoga vođenje je pedagoške dokumentacije o osobnom radu i praćenje pedagoške dokumentacije škole (usp. Jakovac i sur. 2014:7). Pedagozi se svaki dan kroz školsku godinu sretnu s raznom pedagoškom dokumentacijom. Pedagoginje sam pitala: S kakvom dokumentacijom se susrećete u školskoj godini? Sudjelujete li u izradi dokumenata poput kurikuluma, nastavnog plana i programa i dr.? Sudjelujete li u izradi individualiziranih ili prilagođenih programa? Također me zanimalo: Jesu li svi poslovi pedagoga zapisani u nekim dokumentima? Smatrate li da je u tim dokumentima posao pedagoga dovoljno opisan? Treba li se taj opis mijenjati? Kako izgleda godišnji plan i program pedagoga?

Uz gotovo svaki dio posla koji pedagog u školi radi postoji neki dokument koji se treba ispisati. Pedagoginje su naglasile da se pedagoška dokumentacija povećala s godinama i da se i dalje povećava. Nabrojale su s kojim pedagoškim dokumentima se sreću najviše:

„Planiranje i programiranje godišnjeg plana i programa rada škole, rad na kurikulumu škole, potom godišnje izvješće škole, pedagoška analiza na polugodištu i na kraju školske godine, zatim državna statistika, ustroj razrednih odjela za planiranje iduće školske godine, ustroj skupina produženog boravka za planiranje iduće školske godine, rad u povjerenstvu za psihofizički razvoj djece u smislu kada se donosi rješenje za neko dijete, znači tu ima dosta administracije (...)“ (K5).

Uz sve što je nabrojala pedagoginja (K5), druge pedagoginje dodaju još zapisnike razgovora sa učiteljima, roditeljima i učenicima, zapisnike s razrednih i učiteljskih vijeća, razni obrasci i upitnici za upise u prvi razred, npr. upitnici za roditelje, upitnik za produženi boravak, upitnik za vjeronauk, za podatke koji se unose u e-maticu. Zatim, ankete za učenike koji se šalju u zavod za zapošljavanje, razni obrasci i dokumenti koji se šalju u gradski ured za djecu koja imaju prilagođene programe ili individualizaciju, protokoli koji se vode kada se prati nastava, dnevnik rada, izvješća za studente, razni dokumenti koji dolaze od nadležnog ministarstva, Centra za socijalnu skrb, vrtića i drugih institucija i ustanova. Pedagoginja (K4) kaže kako se ponekad osjeća zagušeno sa svim silnim papirima. (K3) naglašava kako se svaki korak rada mora evidentirati na neki način. Uvijek mora napisati kada je što radila, gdje je radila, što je točno radila, s kim je radila. Ponekad joj ni dva sata nisu dovoljna da se ispiše sve što bi se trebalo. Osjeća se pomalo sumanuto od silnog sortiranja i praćenja. Pedagoginje sudjeluju u izradi godišnjeg plana i programa škole te kurikuluma škole. Pomažu i u izradama individualiziranih i prilagođenih programa sa sugestijama i savjetima. Također rade svoje godišnje planove i programe iz kojih si izvlače mjesečne i dnevne planove. Želim istaknuti da uz sve nabrojano postoji još dokumenata s kojima se pedagoginje sreću tijekom školske godine.

Pedagoška dokumentacija može se podijeliti na obaveznu dokumentaciju škole (matična knjiga učenika, razredna knjiga s imenikom učenika, spomenica škole, svjedodžbe...), dokumentaciju vezanu uz nastavu i izvannastavne aktivnosti (statističke evidencije i izvješća o subjektima nastavnog procesa, pohvalnice, zapisnici učiteljskog vijeća...), školsku dokumentaciju (nastavni i godišnji plan i program, školski kurikulum...), dokumentaciju školskog pedagoga (dosjei učenika, dokumentiranje svih oblika rada s učenicima,

dokumentiranje rada s roditeljima, dokumentiranje rada s učiteljima...), školski programi i projekti, kvalitativna i kvantitativna analiza odgojno-obrazovnog procesa (usp. ibid.:9-69). Pedagoginje sudjeluju u izradi, vođenju ili koordiniranju gotovo svakog pedagoškog dokumenta u školi, što im ponekad oduzima previše vremena za neke druge poslove. U ovom poglavlju izdvojila sam dio pedagoških dokumenata s kojima se pedagoginje svakodnevno susreću na poslu. Budući da uz svaki pedagoški posao treba ispisati neke dokumente i da pedagoginje na neki način brinu za većinu pedagoških dokumenata škole, pedagoška dokumentacija postala je velik dio njihove školske svakodnevice.

5.3.1. Pedagoška dokumentacija o poslovima pedagoga

U ovom poglavlju prikazat ću pedagoške dokumente u kojima je opisan posao pedagoga. Pedagoginja (K5) navodi da su poslovi pedagoga zapisani u godišnjem planu i programu rada škole. Opis njihovog posla puno je širi od opisa poslova ostalih stručnih suradnika. U kurikulumu škole zapisani su samo neki dijelovi o ulozi i radu pedagoga. U Nastavnom planu i programu iz 2006. godine za osnovne škole, u dijelu o razvojno-pedagoškoj službi, ukratko je opisan rad pedagoga. Posao pedagoga je sužen jer su ga morali usporediti s poslom psihologa i defektologa. Također, o pedagoškom poslu, piše u pravilniku radnih obaveza učitelja i stručnih suradnika, na temelju toga pravilnika rade se planovi (K1). Iako u navedenim dokumentima nisu zapisani svi poslovi koje pedagoginje rade tijekom školske godine, tri pedagoginje smatraju da nema potrebe da se opis mijenja ili širi. (K4) smatra da bi trebalo konkretnije pisati, jer opis posla pedagoga ovisi o količini stručnih suradnika u školi što bi trebalo objasniti. Također dodaje:

“Dakle da on je desna ruka ravnatelju, al u čemu točno i šta on to i kako on to stručno surađuje s kojim profilima, kojim odgojno-obrazovnim subjektima, na koji način. Koordinacija projekta mislim to je vrlo širok pojam (...) tak da mislim da bi tu trebalo raditi neke razlike i naglaske.“

Posao pedagoga najširi je od svih stručnih suradničkih poslova i kao takav je i široko napisan u dokumentima. S jedne strane to može biti prednost, a s druge mana, jer onda pedagozi ispadaju „katice za sve“, budući da opis poslova nije dovoljno specijaliziran. (K5).

Godišnji plan i program pedagoga ima mnogo područja. Podijeljen je na glavne točke, pod kojima se onda raspisuju određeni poslovi i obaveze. Sadržaj rada se unosi u jedan stupac, zatim se u drugim stupcima utvrđuje razdoblje rada, predviđeni broj sati, osnovne metode i tehnike rada, datum izvršenja i primjedbe (usp. Jurić 2004:45).

„(...) znači imaš planiranje i programiranje odgojno-obrazovnog rada. Svaki pedagog mora planirati i programirati svoj odgojno-obrazovni rad plus pomagati svim ostalim sudionicima tog odgojno-obrazovnog rada u njihovom planiranju i programiranju (...) onda pripremanje i provedba upisa učenika i raspoređivanje po odjelima (...). Onda sljedeća točka praćenje i vrednovanje odgojno-obrazovnog uspjeha pojedinaca, razrednog odjela i škole u cjelini (...). Radi se znači kontinuirano tijekom cijele školske godine na više razina, od pojedinca, od razreda, od vrednovanja škole i kvalitete škole kao takve i razvojnih planova za dalje. Rad s učiteljima, pripravnicima (...) i rad s razrednicima je jedna od točaka. Onda rad i suradnja na razvojno-pedagoškim poslovima, akcijskim istraživanjima i projektima (...). Suradnja s učiteljima na unapređivanju odgojno-obrazovnog procesa i poticanje u primjeni suvremenih metoda, oblika i sredstava rada (...). Rad s učenicima na identifikaciji potreba, prevencija, savjetovanje i podrška (...). Onda predlaganje metoda i strategija poučavanja darovitih učenika i učenika s teškoćama u razvoju (...) Rad s roditeljima na stvaranju partnerskih odnosa i zdravog ozračja (...). Onda moram imati otvoreni sat za roditelje i za sve vanjske ajmo reći koji žele sa mnom komunicirati (...) suradnja s ravnateljem, planiranje, ostvarivanje, praćenje i evaluacija odgojno-obrazovnih postignuća prema preporukama ministarstva. Suradnja sa zdravstvenim, socijalnim i drugim institucijama koji prate odgojno-obrazovni rad škole (...). Profesionalno informiranje i usmjeravanje učenika (...). Rad i suradnja na stvaranju kvalitetnog pedagoško-psihološkog ozračja sa lokalnom zajednicom (...). Onda, unapređivanje odgojno-obrazovnog sustava u suradnji sa agencijom⁷ i ministarstvom⁸ na bilo kojem projektu kojeg oni pošalju (...). Priprema plana odgojnog djelovanja, koordinacija akcija na prevenciji neprihvatljivog oblika ponašanja, moje stručno usavršavanje (...) izrada raznih upitnika, anketa, obrazaca, naputaka (...) i onda imaš ostali poslovi i vođenje pedagoške dokumentacije (...) ja imam ono što sad ovdje nisam ni spomenila, sate koje tu ni ne pišem (...)“ (K5).

Pedagoginja mi je pokušala sažeti godišnji plan i program rada pedagoga jer je njihov plan i program veoma širok i detaljan. U njenom kazivanju izdvojene su neke od glavnih grupa poslova koji čine pedagošku svakodnevicu. Godišnji plan i program rada pedagoga piše se odmah na početku školske godine, kada se pišu i godišnji plan i program rada škole te školski

⁷ Agencija za odgoj i obrazovanje

⁸ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

kurikulum. Tijekom školske godine plan i program pedagoga se mijenja s obzirom na različite događaje ili probleme u školi koji se dogode neplanirano. Pedagoginje kažu kako ponekad obavljaju poslove koji nisu zapisani u njihovom planu i programu i čiju satnicu ne zbrajaju.

Izrada pedagoške dokumentacije prilično je velik dio rada pedagoga u školi. Jedna od uloga pedagoga je vođenje pedagoške dokumentacije škole. Iz ova dva poglavlja može se vidjeti otprilike količina dokumentacije s kojom se pedagoginje sreću redovno u svom poslu. Već sam navela kako pedagoginje smatraju da se dokumentacija i razni administrativni poslovi povećavaju iz godine u godinu te pedagoginjama oduzimaju sve više vremena za druge poslove. Također, nabrojala sam dio pedagoške dokumentacije u kojoj je opisan posao pedagoga te sam ukratko prikazala primjer godišnjeg plana i programa iz kazivanja jedne od pedagoginja.

6. SURADNJA PEDAGOGA S OSTALIM SUDIONICIMA ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE

U ovom dijelu prikazat ću suradnju pedagoginja s ostalim sudionicima škola. Područje djelovanja školskog pedagoga obuhvaća sve sudionike u odgojno-obrazovnom procesu (usp. Vuković 2011:552). Odnos prema učenicima, roditeljima, učiteljima, nastavnicima, liječnicima i mnogim drugim subjektima je temelj aktivnosti pedagoga. Pedagog prema njima ima mnoge obaveze (usp. Jurić 2004:23,24). Suradnja pedagoga i ostalih sudionika škole je svakodnevna. Za vrijeme boravka u školama uočila sam da pedagoginjama u ured svakih par minuta dolaze djelatnici, učenici ili roditelji, a uz to im telefon stalno zvoni. Pedagoginje sam o suradnji s drugima pitala: Znaju li Vaše kolege što je sve Vaš posao? A učenici i roditelji? Koliko često Vam se netko obrati za savjetodavni razgovor? Obraćaju li Vam se kada su neki problemi u pitanju ili i inače? Kako poboljšavate suradnju s drugima?

Kako bi ostali sudionici odgojno-obrazovne ustanove, u ovom slučaju osnovne škole, surađivali s pedagogom, trebali bi znati što pedagog radi te kako i kada im može pomoći. Pedagoginje smatraju da djelatnici, učenici i roditelji znaju što je njihov posao. Možda ne znaju svi i ne znaju u detalje, ali znaju ono osnovno. Za savjetodavne razgovore pedagoginjama se obraćaju svaki dan, najčešće djelatnici koji imaju neke nedoumice, trebaju neke informacije ili pomoć pri rješavanju problema. Učenici i roditelji rjeđe dolaze samoinicijativno, ali dolaze. Svoju suradnju s drugima pedagoginje se trude poboljšavati svakodnevnim kontaktima, redovnom suradnjom, djelovanjem na svim razinama (K5),

pokušavaju biti što više dostupne (K4), trude se biti susretljive i pozitivno pristupati ljudima (K2).

Iz prijašnjih poglavlja može se vidjeti da svako područje rada pedagoga podrazumijeva neku vrstu suradnje s drugim subjektima škole. Pedagoginje smatraju da je njihova glavna uloga u školi povezivanje djelatnika, učenika i roditelja. Sve su navele da se trude da škola bude okrenuta učenicima te da njihovi roditelji budu zadovoljni. Naravno, kako bi škola funkcionirala, one se moraju potruditi i da djelatnici budu zadovoljni kako bi kvalitetno odrađivali svoj posao.

U slijedećim poglavljima prikazat ću suradnju pedagoginja s ostalim sudionicima škola. Uz kazivanja pedagoginja i djelatnika, napisat ću i svoja opažanja o njihovoj suradnji koja sam prikupila tijekom istraživanja.

6.1. Suradnja s ravnateljem

U ovom poglavlju prikazat ću kako pedagoginje surađuju sa ravnateljima i ravnateljicama. Školski pedagog bi sa ravnateljem trebao blisko i redovno surađivati kako bi zajedno poboljšavali cjelokupni rad škole. Pedagog pomaže ravnatelju i surađuje s njim u granicama svog pedagoškog djelovanja, ne kao ravnateljeva produžena ruka. Ravnatelj mora biti svjestan granica i moći pedagoškog djelovanja (usp. Jurić 2004:35,36). Pedagoginje sam pitala imaju li podršku ravnatelja, surađuju li s njima i traže li oni njihovu pomoć i savjete. Ravnatelje sam također pitala surađuju li s pedagoginjama, obraćaju li im se za savjete, kako izgleda njihov odnos te smatraju li da im pedagog pomaže u poslu.

Sve pedagoginje smatraju da imaju podršku ravnatelja/ravnateljica i dobru suradnju s njima. Ravnatelji im se obraćaju za savjete, konzultacije i dogovore. Isto su mi potvrdile i ravnateljice i ravnatelji, sa svojim pedagoginjama surađuju svaki dan. Najčešće od pedagoginja traže pomoć u organizaciji rada, rješavanju pritužbi ili odgojnih teškoća. Također neki navode da rado prodiskutiraju sve značajne teme i konzultiraju se s pedagoginjom oko ustrojstva škole, kadrovske problematike, razvijanja škole, učenika i ostaloga. Samo je jedna ravnateljica napisala da je odnos nje i pedagoginje topao i kolegijalan. Svi ostali ravnatelji su napisali da je odnos suradnički i dobar. Jedan ravnatelj je dodao da odnos njega i pedagoginje zna biti i opušteniji i da nije uvijek strogo poslovan. Svi ravnatelji smatraju da im pedagog pomaže u njihovom poslu, ponekad savjetima i iskustvom, ponekad pedagoškim promišljanjem. U svih pet škola primijetila sam blisku suradnju pedagoginja i ravnatelja, vrlo

često tijekom radnog vremena komuniciraju i rade zajedno na nečemu. Mislim da suradnja pedagoginja i ravnateljica u ovim školama vrlo dobro funkcionira.

6.2. Suradnja sa stručnim timom

U ovom poglavlju prikazat ću na koji način pedagoginje surađuju s ostalim članovima stručnoga tima. Stručni tim u školi obično se sastoji od pedagoga, psihologa, defektologa ili logopeda i knjižničara. Suradnja stručnog tima je važna, osobito za dobrobit učenika. Ako stručni tim nije kompletan, a često nije, pedagog obavlja poslove iz područja ostalih stručnih suradnika (usp. Jurić 2004:31). Uspjeh rada pedagoga ovisi o radu i suradnji s drugim stručnim suradnicima u kolektivu (usp. Giron 1988:32).

U Osnovnoj školi Grigora Viteza stručni tim je proširen jer imaju velik broj djece s teškoćama u razvoju. Njihov tim se sastoji od pedagoginje, psihologinje, defektologinje, socijalne radnice, knjižničara i dvije logopetkinje. Osnovna škola Gustava Krkleca i Osnovna škola Frana Galovića u stručnom timu imaju pedagoginju, psihologinju, logopetkinju i knjižničarku. Osnovna škola Trnsko u svom stručnom timu ima pedagoginju, socijalnu pedagoginju i knjižničarku, a Osnovna škola Jure Kaštelana u stručnom timu uz pedagoginju ima psihologinju i knjižničarku.

Pedagoginje sam pitala imaju li podršku ostalih članova stručnog tima, surađuju li redovno s njima i traže li ostali članovi stručnog tima njihovu pomoć i savjete. Četiri pedagoginje smatraju da imaju podršku ostalih članova stručnog tima, dok je jedna dala nejasan odgovor (K1). Pretpostavljam da ona nema podršku ili da nije sigurna ima li je. Svih pet pedagoginja surađuje svaki dan nekoliko puta s ostalim članovima stručnog tima. Ostali članovi stručnog tima, u manjoj mjeri knjižničari, od pedagoginja redovno traže pomoć, savjete ili konzultacije. Tijekom promatranja u školama uočila sam kako ostali članovi stručnoga tima često dolaze u ured pedagoginja, obavještavaju se međusobno o nekim događajima ili promjenama u školi, zajedno rade na nekim poslovima, pružaju si podršku i daju savjete. U nekim školama primijetila sam bliskost te prijateljstvo među članovima stručnoga tima. Pedagoginje najčešće tijekom dana surađuju s ostalim članovima stručnog tima, prema onome što sam uočila tijekom promatranja. Čini mi se da njihove suradnje vrlo dobro funkcioniraju.

6.3. Suradnja s učiteljima i nastavnicima

Kroz ovo poglavlje prikazat ću suradnju pedagoginja s nastavnicima i učiteljima. Pedagoginje su u opisu posla redovna suradnja s učiteljima i nastavnicima. Suradnja učitelja/nastavnika i pedagoga može obuhvaćati razne zajedničke aktivnosti ili posebne aktivnosti. Pedagog može

surađivati s jednim učiteljem/nastavnikom ili s grupom. Do suradnje može doći kada učitelj ili nastavnik osjeti potrebu za pedagoškom pomoći ili kad pedagog otkrije učiteljeve ili nastavnikove teškoće u rješavanju nekog problema (usp. Jurić 2004:132,133). Pitala sam pedagoginje surađuju li sa djelatnicima škole, traže li djelatnici pomoć ili savjete, imaju li partnerske odnose, smatraju li se kritičkim prijateljem djelatnika i posjećuju li nastavu kroz školsku godinu. Djelatnike sam pitala surađuju li s pedagogom, traže li savjete i smjernice, smatraju li da im pedagog pomaže u poslu i kako bi oni opisali svoj odnos s pedagogom.

Pedagoginje redovito surađuju s djelatnicima na razne načine. Pedagoginja (K2) navodi kako redovno odlazi na nastavu jer može pomoći učitelju. Ona može uočiti nešto što on možda ne vidi, može ga pohvaliti ili savjetovati. S djelatnicima se dogovara oko učenika ako treba obaviti razgovor s roditeljima, ako nekog učenika treba uputiti u neku instituciju ili na neku pretragu. Također kaže kako djelatnici često dođu kod nje popričati kako bi se rastresli ili kako bi tražili pomoć, na primjer, za radionice. Neki od djelatnika traže savjete i pomoć češće, neki rjeđe, a neki ne traže gotovo nikad. „Uvijek ti ima nekih ljudi koji ono, ne, ja ne šaljem djecu, meni kao pedagog nije potreban i nekih koji imaju veću potrebu se konzultirati, pričati (...)“ (K2), „Znači velika, rekla bi 90% da, uvijek imate 10% ljudi koji misle da je to možda bez veze, da oni mogu sami i to rade samo možda u nužnim situacijama, ali tih je znatno manje.“ (K5).

U Osnovnoj školi Jure Kaštelan deset djelatnika navelo je da redovito surađuje s pedagoginjom i da traže savjete i smjernice od nje. Jedna osoba je navela da rijetko traži pomoć. U Osnovnoj školi Frana Galovića 19 djelatnika je odgovorilo da surađuje redovno s pedagoginjom, dvoje ih je navelo da rijetko surađuju. Djelatnici iz Osnovne škole Trnsko također redovno surađuju sa svojom pedagoginjom. Iako je svih 18 djelatnika napisalo da traže savjete od pedagoginje, neki su naglasili da traže samo ako ne mogu sami riješiti neki problem. U Osnovnoj školi Grigora Viteza svi su odgovorili da surađuju sa pedagoginjom. U Osnovnoj školi Gustava Krkleca 22 djelatnika redovno surađuje s pedagoginjom, dok je jedan djelatnik odgovorio da surađuje samo ponekad. 20 djelatnika smjernice i savjete od pedagoginje traži redovito, a troje traži samo ponekad. Djelatnici i pedagoginje surađuju kroz razne razgovore i savjetovanja vezano za učenike, roditelje, organizaciju, događaje. Djelatnici od pedagoginja traže pomoć u rješavanju problema ili sukoba, pozivaju ih da održavaju predavanja na satu razrednika, pedagoške radionice ili roditeljske sastanke. Obraćaju se pedagoginjama kada trebaju pomoć za pedagošku dokumentaciju, izvođenje nastavnog procesa, planiranje i programiranje nastavnog plana i programa, izrade pripreme za nastavni

sat i određivanje oblika rada. Zajedno surađuju i radom na preventivnim programima, projektima te odlascima na terenske nastave. Suradnja se odnosi i na posjete nastavi te pomoć oko nastave i metodike rada. Djelatnici često traže pomoć oko odgoja učenika i razne savjete za učenike koji imaju neke teškoće. Naglašavaju da se pedagoginjama obraćaju za bilo kakve nedoumice i probleme koje ne mogu riješiti sami jer nisu dovoljno stručni i kompetentni. Djelatnici smatraju da im pedagoginje pružaju podršku te da im pomažu svojim specifičnim znanjem, iskustvom, kompetencijama, konstruktivnim kritikama i stručnošću. Pedagoginje i djelatnici često razmjenjuju iskustva i razmišljanja.

U Osnovnoj školi Frana Galovića djelatnici smatraju da im je odnos s pedagoginjom odličan, jako dobar, ugodan, profesionalan i srdačan. U školi Jure Kaštelana djelatnici su naveli da je odnos s pedagoginjom jako dobar, suradnički, prijateljski i uspješan. U školi Gustava Krkleca djelatnici kažu da je njihov odnos odličan, dobar, korektan, iskren, otvoren, zadovoljavajući i prijateljski. Djelatnici Osnovne škole Grigora Viteza kažu da im je odnos s pedagoginjom korektan, izvrstan, jako dobar, profesionalan i suradnički. U Osnovnoj školi Trnsko djelatnici smatraju da je njihov odnos s pedagoginjom suradnički, vrlo dobar, izvrstan, korektan i profesionalan. Dobila sam dojam da su moje upitnike većinom rješavali djelatnici koji su u boljim odnosima sa pedagoginjama.

Svih pet pedagoginja smatra da s djelatnicima imaju partnerske odnose i da su im one kritički prijatelji. Jedan od načina suradnje pedagoginja, nastavnika i učitelja je posjet nastavi. Posjete nastavi sastavni su dio općeg pedagoškog rada te plana i programa rada školskog pedagoga. Posjete su predviđene za cijelu školsku godinu. Uz planirane posjete nastavi, postoje i izvanredne do kojih ponekad dođe tijekom godine (usp. Jurić 2004:289). Pedagoginja (K2) prve razrede obavezno obilazi na početku školske godine kako bi vidjela kako su se učenici uklopili. Nastoji vidjeti kako učitelj ili nastavnik radi, koje oblike metoda upotrebljava, kako komunicira s učenicima, kako se učenici ponašaju i što rade. Pregleda pripremu za nastavu kako bi vidjela što su aktivnosti učenika, ako stigne pregleda i ostalu dokumentaciju. Nakon nastave s učiteljem ili nastavnikom komentira sat, razgovaraju o učenicima, dogovaraju se treba li za neko dijete intenzivnije raditi, treba li zvati neke roditelje i treba li ponovo doći na taj sat. Kada u školu dođu novi nastavnici, pedagoginja ide na sat da vidi kako su se snašli. Kada dođu učitelji koji su početnici pedagoginja mora ići na hospitacije i redovite obilaskе. Ako se pojavi u nekom razredu neki problem, onda na nastavu ide ciljano. Pedagoginja (K5) kaže da je u svakodnevnom indirektnom kontaktu s nastavom jer svaki posao koji radi tijekom dana je neka vrsta suradnje s učiteljima i nastavnicima. Ide u obilaskе nastave kako bi

promatrala nastavu ili nekog određenog učenika, dolazi na nastavu ako treba nekog učenika i slično. Tijekom školske godine u didaktičkom smislu praćenja kvalitete nastave odradi oko 70 sati.

U školama sam vidjela različitu suradnju i komunikaciju pedagoginja i djelatnika. Ponekad su djelatnici dolazili samo da pedagoginji kažu nešto o učeniku ili o situaciji u razredu, ponekad su dolazili po savjete za neki dio svoga posla. Među nekima je komunikacija bila opuštenija, a među nekima službena. Uočila sam bliskost, povezanost i prijateljstva, ali i situacije kada se neki djelatnici mršte jer nešto moraju napraviti ili popraviti.

6.4. Suradnja s vanjskim suradnicima

U ovom poglavlju nabrojat ću s kojim ustanovama i institucijama pedagoginje surađuju kroz školsku godinu. Pedagoginje u svom poslu gotovo svakodnevno surađuju s nekim vanjskim udrugama ili institucijama. Pitala sam ih s kojim institucijama i udrugama surađuju. I surađuju li s lokalnom zajednicom. Pedagoginja (K5) kaže da surađuju jako puno sa nevladinim udrugama, ove godine su surađivali sa udrugama Suncokret i Sirius, sa Plavim telefonom, sa Pipilota udrugom, sa Centrom za socijalnu skrb Novi Zagreb, Gradskim uredom za obrazovanje, kulturu i sport, područni odjel Novi Zagreb, sa Filozofskim fakultetom, sa Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta po potrebi, sa 6. Policijskom postajom i Policijskom upravom zagrebačkom na raznim preventivnim programima. Pedagoginja (K4) navodi da surađuju sa školskom liječnicom iz Zavoda za javno zdravstvo grada Zagreba Andrije Štampara. Suraduju sa raznim institucijama u lokalnoj zajednici i sa drugim institucijama, što ovisi o programima i projektima koje provode u školi. Izdvaja suradnju sa Centrom za mirovne studije i Forumom za slobodu odgoja, Zelenom akcijom, Udrugom roditelja korak po korak, Hrvatskim crvenim križem, Hrvatskim liječničkim zborom, Kineziološkim fakultetom u Zagrebu, odsjekom pedagogije na Sveučilištu Zagrebu i druge. I ostale pedagoginje su navele da surađuju s mnogim udrugama i institucijama. Još neki od primjera su: Agencija za odgoj i obrazovanje, Gradski ured, Zavod za zapošljavanje, Savjetovalište Luka Ritz, centar Krugovi, Klinika za dječje bolesti Zagreb, Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, KBC Zagreb, Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba. Sve pedagoginje surađuju sa lokalnom zajednicom u kojoj se škola nalazi. Najčešće surađuju s knjižnicama, vatrogasnim društvom, sportskim klubovima, vrtićima (K4), domom zdravlja (K3), drugim osnovnim školama (K2).

S vanjskim suradnicima pedagoginje najčešće surađuju zbog raznih projekata, preventivnih programa, gostujućih predavanja, posjeta nekim institucijama, radionica i slično. Također surađuju zbog razne dokumentacije, primjerice liječničke, za učenike koji se upisuju u osnovnu ili srednju školu.

6.5. Suradnja s roditeljima

Kroz ovo poglavlje prikazat ću kako pedagoginje surađuju s roditeljima. Pedagoginje redovito na različite načine surađuju s roditeljima učenika. Najčešći oblik suradnje je razgovor koji može biti individualni ili grupni. Roditelj daje informacije pedagogu, a pedagog roditelju. Pedagog će u nekim slučajevima organizirati razgovor u prisutnosti učitelja/nastavnika. Ponekad pedagozi održavaju roditeljske sastanke na kojima drže predavanja ili radionice (usp. Jurić 2004:339-344). Školski pedagog ima ulogu koordinatora između roditelja i škole (usp. Giron 1988:18). Pitala sam pedagoginje koliko su upoznate s roditeljima, traže li oni pomoć i savjete, kakva je komunikacija škole i roditelja te imaju li s roditeljima partnerski odnos.

Pedagoginje poznaju većinu roditelja. Surađuju s njima kroz individualne ili grupne razgovore, predavanja, radionice i volontiranje roditelja. Ponekad pedagozi zovu roditelje na razgovor u školu zbog učenika, a ponekad se roditelji sami obrate pedagozima i traže savjete ili pomoć oko nečega.

„Uglavnom se to tiče učenja, (...) ocjene padaju pa šta da radimo, dal je to učenje ili je to nekakva obrada. Uglavnom se dolazi savjetovat (...) ako se radi o brakorazvodu, u tom smislu šta oni mogu poduzet, dal mogu se ić negdje savjetovat, dal ja znam kog oni mogu pitat ako žele besplatni pravni savjet, (...) kad mi kaže moja kćer je spavala s nekim šta da ja sad radim (...) dakle različite su teme razgovora, ali uglavnom su to ovoga nastava, učenje i škola, obrazovanje (...). U nekoj manjoj mjeri je to ponašanje djeteta i odgoj (...)“ (K4).

Iz odgovora pedagoginje može se vidjeti da se roditelji pedagoginjama obraćaju za razne probleme. Od pedagoginja traže savjete, podršku i utjehu. Pedagoginje nisu iznosile negativne primjere suradnje s roditeljima, što ne znači da ih povremeno nema. Da bi suradnja pedagoga i roditelja bila uspješna potrebna je dobra komunikacija, ali i povjerenje. Sve škole i pedagozi se nadaju partnerskim odnosima s roditeljima, to je cilj. „(...) mislim da je u većini slučajeva ugodna (...) imamo situacija kada su roditelji neskloni školi, kada su negativni prema školi, ali to je isto normalno stanje. Ne može biti sve idealno“ (K3). Pedagoginja (K4) kaže kako se djelatnici škole nastoje partnerski odnositi prema roditeljima jer žele da im budu partneri. U

školi imaju pojedine roditelje koji se trude biti partneri u radu i životu škole, nastoje se uključivati, volontirati i pomagati. Pedagoginja kaže da ima dobru suradnju s roditeljima i da je posjećenost na njene roditeljske sastanke uglavnom 100%. Ona se voli predstaviti roditeljima i objasniti im što radi. Pedagoginja (K2) navodi da surađuju s roditeljima kroz roditeljske sastanke, individualne informacije, pozivanjem roditelja na otvorene dane, sudjelovanjem roditelja kroz vijeće roditelja. Trude se razvijati suradnju i odnos s roditeljima, pokušavaju uvoditi različite suradnje. Zovu roditelje da budu gosti u razredu, gosti predavači koji će predstaviti svoje zanimanje ili područje kojim se bave, održati radionicu, pomoći učenicima da posjete neku udrugu ili tvornicu, zajedno posaditi biljke i slično. Četiri pedagoginje smatraju da mogu reći za svoj odnos sa roditeljima da je partnerski, dok jedna kaže da oni žele imati partnerski odnos s roditeljima jer imaju isti cilj, odgoj i obrazovanje djece, ali misli da još nemaju i da je to malo teže za ostvariti (K2).

U svim školama imala sam priliku vidjeti suradnju pedagoginja s roditeljima. Roditelji su dovodili djecu na testiranja za upis u prvi razred, na upis u prvi razred, na razgovore oko upisa u srednje škole, na razgovore o ocjenama i zdravstvenim problemima ili su dolazili savjetovati se oko nečega. Neki su dolazili jer su ih pedagoginje, ravnatelji ili učitelji i nastavnici naručili na razgovor. Nisam prisustvovala svim razgovorima, jer su bili povjerljivi i privatni. Za takve razgovore potrebno je povjerenje među roditeljima i pedagoginjama, a ja sam bila nepoznata osoba pred kojom nisu željeli ili mogli razgovarati. U tim situacijama pedagoginje bi mi pojasnile da se radi o nekoj osjetljivoj temi.

6.6. Suradnja s učenicima

U ovom poglavlju prikazujem suradnju pedagoginja i učenika. Učenici i pedagoginje surađuju svaki dan i njihova suradnja veoma je važna. Kao što su neke od pedagoginja naglasile sve što one rade u školi je zbog učenika. Najčešće surađuju kroz individualne ili grupne razgovore, na radionicama, na projektima, preventivnim programima, na vijećima učenika i u raznim drugim aktivnostima. Učenici trebaju znati da je pedagog osoba koja im na neki način čuva leđa, da se uvijek mogu obratiti pedagogu s povjerenjem i dobiti pomoć, savjet ili utjehu. Rad i život škole služi kako bi se učenik osposobio za sretan život i produktivan rad u zajednici (usp. Jurić 2004:141). Učenici ponekad sami dođu na razgovor, nekad ih pošalju nastavnicu ili ih pedagozi sami pozovu (usp. *ibid.*:145,146). Pitala sam pedagoginje: Koliko ste upoznati s učenicima? Traže li oni Vašu pomoć ili savjete? Kako surađujete s učenicima? Imate li partnerski odnos s učenicima? Kako pomažete učenicima koji imaju teškoće u razvoju,

ponašanju ili darovitim učenicima? Kako pomažete učenicima koji se teško uklapaju ili imaju obiteljske probleme? Kako pomažete djeci koja imaju problema s učenjem i ocjenama?

Kako bi suradnja bila uspješna, pedagoginje trebaju biti upoznate s učenicima i njihovim obiteljskim situacijama, obrazovnim statusom, teškoćama u razvoju, problemima. Pedagoginje kažu da uglavnom znaju ime i prezime svakog učenika i da su upućene u njihove situacije. (K5) smatra da ne može reći da zna sve učenike u smislu da ima direktan kontakt sa svima. Ima uvid u sve obitelji i ima uvid u sve učenike, ako ne direktno onda indirektno preko razrednika, preko izvješća ili dokumentacije. Sve pedagoginje kažu da učenici kod njih dolaze na razgovore, po savjete ili neku vrstu pomoći, u što sam se i sama uvjerila. Pedagoginje surađuju s učenicima na različite načine i uvijek se trude pomoći im. „Individualnim razgovorima, grupnim razgovorima, odlascima na satove razrednog odjela, svakodnevnim kontaktima po hodnicima za vrijeme školskih odmora, velikih i malih (...)“ (K5). Pedagoginja (K1) navodi da učenicima pomaže u rješavanju problema u odnosima sa učiteljima i roditeljima ili njima samima te u raznim vršnjačkim nesporazumima. Pomaže im u učenju, „pritišće“ neke učitelje ako treba, savjetuje ih za profesionalno unapređivanje i sve drugo što treba. Pedagoginja (K2) surađuje i razgovara s učenicima kada dođe u razred, kada ide na satove razrednika ili kada održava radionice. Učenici dolaze u njen ured ako ih pošalju nastavnici, ako se dogodi nešto loše, ako trebaju savjet ili neku pomoć, ako im je potrebna nekakva medicinska intervencija. Pedagoginje smatraju da imaju partnerski odnos s učenicima. Nastoje pomoći svim učenicima kojima je bilo kakva pomoć potrebna.

Kada učenici imaju teškoće u razvoju, probleme u ponašanju ili su daroviti, pedagoginje surađuju sa ostalim članovima stručnog tima. Zato je u školama prijeko potrebno imati cijeli stručni tim. „(...) identificiram, pratim, sastavljam papirologiju u suradnji sa svojim stručnim suradnicima (...)“ (K4). Ako razvojne poteškoće onemogućuju praćenje i rad po redovnom nastavom planu i programu, učenike upućuju u Kukuljevićevu (Psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež). Iz bolnice čekaju prijedlog za individualizirani ili prilagođeni program, razgovaraju sa roditeljima i učiteljima te sa djecom (K2). Pedagoginja učenicima često ponudi da dođu u njen ured učiti s njom. Za svakog učenika mora se pronaći najbolji način koji njemu odgovara za nadilaženje razvojnih poteškoća. Niti jednom učeniku, pa čak ni onima koji imaju iste ili slične teškoće u razvoju, ne moraju odgovarati iste metode odgoja i obrazovanja. Cijeli stručni tim u školi, učitelji ili nastavnici, roditelji i liječnici traže najbolja rješenja kako bi se svi učenici što bolje integrirali u škole.

U školama ima učenika s obiteljskim problemima, povučenih učenika, učenika koji se ne uklapaju u svoju sredinu ili su izolirani. Takvim učenicima pedagoginje pokušavaju pomoći u suradnji s razrednicima i ostalim članovima stručnog tima. „Individualnim savjetodavnim razgovorima s njima, s njihovim razrednicima, po potrebi s njihovim prijateljima radi bolje integracije u razrednu sredinu, s njihovim roditeljima isto tako“ (K5). Pedagoginja (K3) kaže da prvo razgovaraju kada vide da su neki problemi, a onda ako je potrebno konzultiraju se s raznim centrima ili institucijama. (K2) navodi što oni sve čine kada uoče neki problem ili promjenu u ponašanju kod učenika:

„Kad vidimo da u razredu postoje neki problemi, da su neka djeca izolirana onda razgovaram sa razrednikom, pa malo s drugim učiteljima (...) napravimo sociometriju, pa razgovaramo s dotičnim djetetom, pa vidimo dal treba uključiti i roditelje, pa vidimo dal je to neki problem koji zahtjeva možda medicinsku intervenciju ili napravimo radionicu (...) nastojimo pomoći i vidjeti koji je uzrok tome, jel to u djetetu, jel to u obiteljskom problemu, jel to neka faza razvoja, il se ne daj Bože nešto desilo drugo.“

U školi treba biti dobra suradnja i komunikacija nastavnika, učitelja, stručnoga tima i roditelja, kako bi se na vrijeme uočili svi problemi i kako bi se zajedničkim snagama radilo na rješavanju problema za dobrobit učenika.

Pedagoginje prate obrazovne statuse djece, često listaju imenike i gledaju ocjene. Učenike koji imaju niže ocjene ili redovno skupljaju negativne, prate još i češće. Primijetila sam da im neki nastavnici i učitelji dođu reći ako je učenik dobio negativnu ocjenu ili ako je ispravio negativnu ocjenu. Ponekad pedagoginje uče s djecom, ali češće ih uče kako učiti. (K5) navodi kako ne stigne učiti redovito sa učenicima, ali im pomaže tako da ih uči tehnikama učenja, uči ih kako napraviti dobar plan učenja, prati njihove ocjene i napredak. Dolaze kod nje kako bi evaluirali planove i zadatke koje im ona zadaje.

Za vrijeme mog boravka u školama učenici su često dolazili kod pedagoginja. Neki su dolazili jer su ih nastavnici slali zbog ponašanja ili jer im je bilo loše, neki su htjeli nešto pitati pedagoginju ili joj nešto reći, neki su dolazili jer su ih pedagoginje zvale da razgovaraju o ocjenama ili nekim problemima do kojih je došlo. Pedagoginje prate tko je s kim u vezi, tko je zaljubljen, tko se s kim druži ili ne druži, tko se posvađao, čime se učenici bave u slobodno vrijeme, stanja u obitelji, zdravstvene probleme, ocjene. Sve te informacije važne su za odgoj

i obrazovanje, a kako bi pedagoginje imale sve te informacije, potrebna je suradnja s roditeljima, djelatnicima i učenicima.

7. OSTALI PEDAGOŠKI POSLOVI

U ovom ću dijelu prikazati još jedan dio svakodnevice pedagoga u školi koji se odnosi na razne projekte, programe, istraživanja, radionice, vrednovanja, uvođenje inovacija u škole i slično. Pedagoginje sam pitala održavaju li radionice u školi, s kim i koliko često, provode li preventivne programe u školi, bave li se projektima, rade li istraživanja, vrednuju li rad djelatnika i škole te uvode li inovacije u školu.

7.1. Pedagoške radionice

U ovom poglavlju objasniti ću pedagoške radionice te ću iznijeti podatke o tome kakve pedagoške radionice pedagoginje održavaju. Sadržaji pedagoških radionica povezuju se s nastojanjima za rješavanje različitih problema kod učenika. Radionice mogu služiti kao prevencija uklanjanja ili ublažavanja nekih neprilagođenosti, školskog i životnog neuspjeha ili kao rješenje nekim nastalim teškoćama (usp. Jurić 2004: 98). Sve pedagoginje održavaju radionice tijekom školske godine, najčešće za učenike, ali održavaju ih i za nastavnike i roditelje. (K5) radionice s roditeljima radi dva puta mjesečno, a s učenicima bar dva puta tjedno. Radionice radi po potrebi i ovisno o tome što se događa. Navodi da ponekad budu trendovski, na primjer ako im neki razrednik kaže da se djevojčice izgledaju napravi radionicu vezanu uz prehranu i poremećaje u prehrani, ako su u razredu loši odnosi onda radi komunikacijske radionice i slično. Pedagoginja (K4) s roditeljima ne radi radionice, s učiteljima i nastavnicima radi minimalno četiri puta godišnje, a s učenicima radi često. Teme radionica se mijenjaju sukladno godišnjem planu i programu sata razrednika. Radi radionice o toleranciju, pravima djeteta, mentalnom zdravlju, slici o sebi. Radionice ovise o uzrastu učenika i potrebama. Pedagoginja (K2) kaže kako postoje teme koje se moraju odraditi s određenim uzrastom učenika, navodi da najčešće radi radionice o sličnosti i razlikama, o nenasilnom rješavanju sukoba, o cyber bullingu. Na roditeljskim sastancima često održava radionice o tipovima roditeljskog odgoja.

Sadržaji i ciljevi pedagoških radionica su različiti. Najčešće se radionice održavaju za učenike i uz pomoć radionica se nastoji doprijeti do njih, pomoći im u ublažavanju ili rješavanju nekih problema, na zabavan način ih poučiti nečemu, potaknuti ih na komunikaciju i izražavanje osjećaja i misli. Tijekom istraživanja nisam imala priliku vidjeti održavanje radionica.

7.2. Preventivni programi i projekti

U ovom poglavlju objasnit ću preventivne programe i projekte koje pedagoginje održavaju ili koordiniraju u školama. Preventivni programi jedna su od brojnih obaveza pedagoga. Često su pedagozi inicijatori uključivanja škole u programe i koordinatori provođenja programa. Programi mogu biti na razini države, županije, grada, međunarodni (usp. Jakovac i sur. 2014:67). U škole dođu upute od vanjskih suradnika koji se preventivni programi trebaju obaviti kroz školsku godinu, s kojim uzrastom djece. Plan prevencije i preventivni programi prilog su godišnjem planu i programu. Pedagoginje tijekom godine vide postoji li potreba za još nekim preventivnim programima. Neke od tema preventivnih programa su: prevencije ovisnosti, zdravi stilovi života i ponašanje na Internetu (K2), nenasilna komunikacija, iskazivanje emocija, učenje i sigurno okruženje u školi. (K4) održava prevencije o zlostavljanju djece. Radi radionice za učenike i predavanja za roditelje i djelatnike škole, to radi svake godine. Uz to radi i koordinaciju ostalih programa koji idu u kontekst prevencije, poput prevencije trgovanja ljudima, prevencija ovisnosti, prevencija cyber bullinga. Preventivni programi ovise o događajima u školi i o tome kakva je generacija učenika.

Uz radionice i preventivne programe, pedagoginje redovito rade i na projektima, ponekad ih koordiniraju, ponekad ih vode. Koordinirala sam interni školski projekt Nacionalni parkovi i parkovi prirode, razne humanitarne akcije i UNICEF-ove projekte (K2). „Radila sam ove godine sa studentima medicine (...) reanimacija i zdrav život, (...) humanitarni projekt skupljanja čepova za oboljele od malignih bolesti, pa se to proširilo na ekologiju, na humanitarni rad i tako“ (K1). Na početku školske godine su sve novozagrebačke škole imale projekt za učenike Kako učiti i tehnike učenja (K5). Pedagoginja (K4) je ove školske godine radila projekt najboljeg razreda, projekt Petica – igrom do zdravlja koju rade u suradnji sa Hrvatskim liječničkim zborom i Kineziološkim fakultetom, projekt u suradnji s Unicefom – Stop nasilju i projekt Imam stav. Neke projekte radi svake godine i onda još dodaje nove.

Često su radionice, preventivni programi i projekti isprepleteni. Pedagoginja (K4) kaže kako projekti i programi obogaćuju rad škole. Nažalost, tijekom istraživanja nisam imala priliku vidjeti kako pedagoginje rade preventivne programe i projekte.

7.3. Istraživanja, vrednovanja i inovacije

U ovom poglavlju govorit ću o istraživanjima koje pedagoginje provode u školama, o vrednovanju rada škole i djelatnika te o tome kakve inovacije pedagoginje uvode u škole. Pedagoge se potiče da rade razna istraživanja jer tako mogu doprinijeti poboljšanju rada

škole. Istraživanja su često usmjerena na uvođenje novih postupaka, planiranje, organiziranje i vrednovanje nekih pedagoških aktivnosti ili unapređivanje (usp. Sekulić-Majurec 1994:10). Pedagoginja (K5) često radi mini akcijska istraživanja, najčešće o zadovoljstvu učenika. Ponekad se na Županijskom vijeću pedagoga dogovore da rade neka istraživanja, pa rezultate objave. Pedagoginji (K4) ove su školske godine istraživanja radili studenti pedagogije koji dolaze na praksu. Pedagoginja (K3) također kaže da istraživanja radi sa studentima. Pedagoginja (K2) najčešće radi ankete na određene teme, svake godine nešto drugo. (K1) je ove školske godine radila istraživanja o odnosu između učenika, učitelja i pedagoga, istraživanje o razrednoj klimi, vršnjačkom nasilju, korištenju slobodnog vremena. Na nivou grada i cijele županije u suradnji s Institutom za društvena istraživanja je radila istraživanje o razvijanju kompetencija – kako učiti.

Vrednovanjem se dobiva povratna informacija o učinkovitosti i svrhovitosti rada (usp. Jurić 2004:109). Vrednovanja nekad budu unutarnja, pa pedagozi ili ravnatelji vrednuju, a ponekad školu vrednuje Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja.

„Vrednujem, ajmo reć na neki način u suradnji s ravnateljicom škole. Vrednuje se kvaliteta nastave određenog učitelja (...). Rad same škole ima puno više stvari koje se vrednuju osim same nastave jer školu ne čini samo nastava, čine ju izvannastavne aktivnosti, dopunski rad s učenicima i dodatni rad s učenicima, čine je cijela kulturna i javna djelatnost škole (...). Vrednovanje nastave je jedna kategorija vrednovanja rada škole. Vrednovanje škole radi cijeli tim. Znači škola ima tim za samovrednovanje, njega čini pet ljudi u kojima je i pedagog i znači radi se ta unutarnja evaluacija, a nekad centar za vanjsko vrednovanje radi“ (K5).

U školama se može vrednovati gotovo svaki proces. Tijekom školske godine se vrednuju različiti procesi kako bi se dobila slika o trenutnom stanju u školi. Pedagoginja (K2) osobno ne vrednuje, ali se njihova škola vrednuje prema obrascu koji su dobili za samovrednovanje. Uz to, rade analize na učiteljskom vijeću, sami procjenjuju područja u kojima su uspješni i daju prijedloge za poboljšanje područja koja su im slabija. U školi kod pedagoginje (K1) rade samovrednovanje škole i ona vrednuje sebe i svoj rad.

Inovacija je uvođenje novina u odgojno-obrazovni rad. Najčešće se uvode i primjenjuju nove metode, postupci, nove odgojne mjere i slično. Inovacijama je cilj poboljšanje, osuvremenjivanje i unapređivanje odgojno-obrazovnog rada (usp. Giron 1988:42). Svih pet pedagoginja smatra da uvodi inovacije u školu. Jedna od njih navodi za primjer uvođenje

projektnih dana i dan darovitih (K3). Pedagoginja (K2) navodi dane otvorenih vrata, projektne dane, susrete sa roditeljima učenika. (K5) je u školu uvela okrugle stolove za roditelje, tematske radionice za roditelje, debate za učenike, parlaonice za učenike, kutiće za profesionalno usmjeravanje, interne pohvalnice i zahvalnice koje se dijele učenicima koji su dali svoj doprinos u školskom životu kroz školsku godinu

Uz sve navedene poslove u ovom i u prijašnjim poglavljima pedagoginje rade još mnogo toga, na primjer vode bilješke o zamjenama u školi, pišu obavijesti u oglasne knjige, brinu se o stručnom usavršavanju učitelja i nastavnika, pomažu pri naručivanju novih udžbenika i vraćanja starih, sudjeluju u raznim vijećima i odborima. Zaista je teško nabrojati što sve čini njihovu svakodnevicu tijekom školske godine.

8. O STRUCI I ISKUSTVIMA

U ovom ću dijelu prikazati što pedagoginje misle kakve kompetencije i osobine bi pedagozi trebali imati za rad u školi, kako bi pedagoginje, djelatnici i ravnatelji definirali pedagoge, na kakve izazove pedagoginje nailaze u svom poslu, kakva iskustva imaju, kako bi one unaprijedile kvalitetu rada školskog pedagoga i kako bi drugima objasnile što rade. Također ukratko ću iznijeti podatke o stručnim usavršavanjima pedagoginja.

8.1. O školskim pedagozima

U ovom poglavlju pisat ću o kompetencijama i osobinama pedagoga te ću prikazati kazivanja u kojima djelatnici i pedagoginje definiraju pedagoge. Nakon što sam iz prve ruke vidjela kako izgleda svakodnevica pedagoga i što sve oni rade tijekom dana, nije mi jasno kako neke škole funkcioniraju bez pedagoga. Naravno, nisu svi školski pedagozi isti, ne pristupaju jednako svome poslu i ne rade isto, što sam se uvjerila kroz svoje obrazovanje. Pedagozi trebaju imati određene kompetencije koje dobivaju kroz fakultetsko obrazovanje i kroz usavršavanja. Uz kompetencije bi trebali imati i neke određene osobine. Mislim da bi pedagog trebao biti topla osoba, empatična, emocionalno inteligentna, otvorena, puna razumijevanja, nesebična. Pedagoginje, ravnatelje i djelatnike pitala sam za mišljenje o školskim pedagozima i njihovom radu: Kakve kompetencije treba imati školski pedagog? Trebaju li pedagozi imati neke određene osobine? Kako bi glasila Vaša definicija pedagoga? Mislite li da škola može funkcionirati bez pedagoga? Odgovore na ova pitanja podijelila sam u slijedeća poglavlja.

8.1.1. Kompetencije i osobine pedagoga

U ovom poglavlju ću uz pomoć literature i kazivanja pedagoginja prikazat kakve kompetencije i osobine bi školski pedagog trebao imati. Za svako radno mjesto potrebne su određene kompetencije. Kompetencije školskog pedagoga su odlike, znanja i kvalifikacije koje trebaju pedagogu kako bi vodio prema ostvarenju stručno-pedagoških ciljeva škole i unapređivanju kvalitete pedagoškog procesa (usp. Staničić 2005:41). Analizom prakse došlo se do zaključka da se kompetencije školskog pedagoga mogu strukturirati kao: osobna (marljivost, odlučnost, iskrenost, povjerenje, inicijativnost...), razvojna (vizije razvoja, uvođenje inovacija, korištenje tehnologije...), stručna (konkretna znanja iz struke), socijalna (znanja i sposobnosti u području međuljudskih odnosa) i akcijska (izravno, praktično djelovanje, suradničko ponašanje, poticanje na rad osobnim primjerom...) (usp. ibid.:42).

Pedagog treba imati višestruke kompetencije. Treba imati komunikacijske, informatičke, prezentacijske, stručne i organizatorske kompetencije, a uz to treba imati dobro znanje iz svoje struke (K3). Pedagoginja (K5) smatra da pedagozi moraju imati dobre komunikacijske vještine, jer ne rade uredski posao nego rade s djecom, roditeljima i učiteljima. Pedagog treba imati dobre organizacijske vještine te želju za cjeloživotnim učenjem, moraju raditi na sebi i svom osobnom rastu i razvoju te se stručno usavršavati. (K4) navodi kako pedagozi trebaju imati razne osobne i profesionalne kompetencije. Pedagozi moraju biti odgovorni, moralni i etični, moraju naučiti odvajati osobno i privatno, trebaju dobro poznavati metodiku i didaktiku jer je nastava uži posao pedagoga. Pedagoginja (K1) navodi komunikacijske kompetencije, informatičke, organizacijske, etičnost, profesionalnost, poznavanje stranog jezika i dobro poznavanje hrvatskog jezika.

Pedagozi bi, osim navedenih kompetencija, trebali imati i određene osobine. Sve pedagoginje navode da pedagog mora znati komunicirati, da treba biti empatičan i pristupačan. „(...) mislim da je posao dinamičan i da pedagog mora bit dinamičan, dakle da mora bit sposoban, ono bit fleksibilan i brz i prilagodit se i brzo razmišljati i brzo naći rješenja (...)“ (K4). Pedagog kao osoba mora biti uravnotežen i profesionalan. Od pedagoga se očekuje da bude etičan, empatičan, pristupačan, dostupan i otvorenih nazora (K5).

Pedagog treba imati određene kompetencije i osobine kako bi mogao kvalitetno obavljati svoj posao. Pedagoginje smatraju da završeni fakultet i obrazovanje nisu dovoljni za obavljanje posla, potrebno je konstantno stručno usavršavanje te rad na sebi i svojoj osobnosti.

8.1.2. Definiranje pedagoga

U ovom poglavlju prikazat ću kako djelatnici, ravnatelji i pedagoginje definiraju pedagoge te što oni misle koliko su pedagozi potrebni školi za kvalitetno funkcioniranje. Pedagoginje su ukratko definirale pedagoga: „Znači školski pedagog brine o rastu i razvoju svakog pojedinog učenika u školi u kojoj radi, pri tome služi kao podrška učiteljima i savjetodavac roditeljima. I naravno brine o kulturi ustanove“ (K5). Pedagoginja (K3) smatra da je pedagog duša škole i otvoreni um škole. Pedagog je anđeo čuvar u školi za prava djeteta, brine se o „benefitu“ djece, to mu je prva i osnovna zadaća. Pedagog je centralni stručni suradnik u školi jer je njegova uloga prvenstveno uloga didaktičara. On brine o nastavi jer je nastava temeljna djelatnost škole. Pedagog radi na unapređivanju nastavnog procesa i vodi brigu o adekvatnim odgojnim postupcima (K1). Pedagoginje kažu da one svoj posao ne vide kao posao, nego kao životni poziv.

Ravnatelji su pedagoga definirali kao osobu koja je važna za kvalitetno funkcioniranje škole jer brine o odgojno-obrazovnom statusu učenika, školskom ozračju, razvoju kurikuluma i slično, te kao desnu ruku i oslonac ravnatelju. Jedna ravnateljica je napisala da je pedagog duša škole. Djelatnici iz Osnovne škole Gustava Krkleca pedagoga definiraju kao osobu koja sa svima surađuje, svima pomaže i daje podršku. Oni pedagoga vide kao koordinatora i kao osobu koja je upućena u sve. Pomaže im da bolje komuniciraju međusobno, i s roditeljima i s djecom. U Osnovnoj školi Frana Galovića djelatnici pedagoga definiraju kao poveznicu s ravnateljicom, stručnim timom i roditeljima, kao edukatora i savjetnika. Također smatraju da je pedagog voditelj i organizator te podrška svim subjektima odgojno-obrazovne ustanove. Djelatnici iz škole Trnsko pedagoga definiraju kao osobu koja surađuje sa svima, brine o učenicima i nastavi, koordinira rad u školi i svima je na usluzi i pomoći. U Osnovnoj školi Jure Kaštelana djelatnici smatraju da je pedagog osoba koja pomaže i upućuje, desna ruka ravnatelja, karika koja povezuje djecu, razrednike i roditelje. Djelatnici iz škole Grigora Viteza pedagoga definiraju kao voditelja, koordinatora, savjetnika i organizatora.

Dvije pedagoginje (K1 i K2) smatraju da škola može funkcionirati bez pedagoga, ali da bi bilo teže. Ostale tri pedagoginje (K3, K4, K5) misle da škola ne može bez pedagoga jer oni imaju svoje poslove koji su nužni za funkcioniranje škole. Četvero ravnatelja smatra da škola ne može bez pedagoga jer je njegova uloga važna. Jedna ravnateljica kaže da bi škola mogla funkcionirati bez pedagoga, ali bi bilo puno teže. U Osnovnoj školi Frana Galovića 19 djelatnika smatra da škola ne može funkcionirati bez pedagoga, dvoje misli da može, ali da se onda narušava kvaliteta škole. U Osnovnoj školi Jure Kaštelan svih 11 djelatnika smatra da je

pedagog potreban u školi. U školi Gustava Krkleca 22 djelatnika misli da škola ne može funkcionirati bez pedagoga, dok jedan djelatnik smatra da može, ali teško. U školi Grigora Viteza od 10 djelatnika samo jedna osoba misli da škola može bez pedagoga. 13 djelatnika iz škole Trnsko smatra da pedagog mora biti u školi, dok njih pet smatra da škola može funkcionirati bez pedagoga, ali bi bilo teško.

Pedagoga nije jednostavno ukratko definirati zbog raznih uloga koje ima. Ja bih pedagoga definirala kao osobu koja povezuje djelatnike, učenike i roditelje, pomaže svima u svemu te brine o radu škole i njenom razvijanju. Uz sve poslove, uloge i odgovornosti koje sam nabrojala u prijašnjim poglavljima teško mi je zamisliti da bi neka od ovih škola mogla normalno funkcionirati bez svojih pedagoginja.

8.2. Iskustva pedagoginja

U ovom dijelu iznijet ću radna iskustva pedagoginja te ću kroz njihova kazivanja prokomentirati kvalitetu rada školskog pedagoga. Ljudi često umanjuju vrijednost pedagogije i pedagoga. Kao što sam navela u uvodu, često čujem netočne izjave o pedagoškom poslu. Mislim da se taj problem događa zbog prošlosti u kojoj se posao školskog pedagoga tek razvijao i definirao, a pedagoški posao su obavljale nekompetentne osobe. Možda su prije pedagozi radili uredski posao, bili tajnici ravnatelju ili služili samo da kazne „zločeste učenike“, ali danas zasigurno nije tako.

Pedagoginje sam u intervjuima ispitivala o njihovim iskustvima i situacijama u svakodnevnom radu te o pedagoškoj struci: Mislite li da školski pedagog ima previše posla? Mislite li da se rad u školi otežava? Na kakve izazove nailazite u svom poslu? Jeste li imali neugodnih iskustava kao pedagog u školi? Jeste li naišli na neke stereotipe o svom poslu? Što mislite da je nužno da se zna o pedagozima i njihovom poslu? Kako biste Vi pokazali drugima svoj posao? Kako biste Vi unaprijedili kvalitetu rada školskog pedagoga? Kako biste Vi pomogli svojoj struci da je se više cijeni?

8.2.1. Izazovi u poslu

U ovom poglavlju prikazujem na kakve sve izazove pedagoginje nailaze u školskoj svakodnevici. Kao što se može vidjeti iz prijašnjih poglavlja, područja rada pedagoga u školama veoma su široka. Tri pedagoginje (K2, K3, K4) smatraju da je puno područja koje one pokrivaju i ponekad bude previše posla, osobito uz svu administraciju. Jedna od njih smatra da posao ovisi o veličini škole i o pedagogu (K1). Pedagoginja (K5) smatra da pedagozi imaju preširoko polje djelovanja. Svih pet smatra da se posao s vremenom otežava,

ali naglašavaju dokumentaciju koja im oduzima previše vremena, pa često znaju raditi na njoj van radnog vremena, kako učenici i djelatnici ne bi ispaštali.

Situacije u školi su promjenjive, uz predvidive i organizacijom kontrolirane rezultate, ima puno više neočekivanih, privremeno neobjašnjivih, iznenađujućih i nepoznatih pojava što pedagozima predstavlja izazov u radu (usp. Jurić 2004:12). Neki od izazova s kojima se školski pedagozi susreću su: motivacija učenika, poticanje učenika na uspjeh, stvaranje identiteta škole, timski pristup radu, organizacija rada u suvremenoj školi i dr. (usp. Vuković 2011:551). Pedagoginje u svom poslu nailaze na različite izazove. Jedan od čestih izazova je komunikacija. Pedagog je na neki način medijator između učitelja i učenika te mora učitelja podsjećati da su u školi prvo zbog odgoja, a onda zbog obrazovanja. Učitelji i nastavnici sebe ponekad gledaju u smisli znanstvenika i stručnjaka za određeno područje, a zaborave da su u školi zbog djece. Takvi stavovi dovode do nesporazuma koje rješava pedagoga i pri tome mora paziti da nikoga ne povrijedi i da svu budu zadovoljni (K1). Jedan od izazova je i vraćanje odgovornosti. Pedagoginja (K4) kaže kako ne želi preuzimati odgovornost za nečiji nerad, ali ipak smatra da je bolje preuzeti odgovornost i napraviti najbolje za dijete ili roditelja. Izazovi ponekad mogu biti i roditelji koji nisu objektivni i kritični te imaju visoka očekivanja. Učitelji koji nekim svojim postupcima nanose nelagodu učenicima su također izazov. Izazovi su različite projekte aktivnosti koje se trebaju uspješno odraditi (K3). Pedagoginja (K5) kaže da je najteže i najizazovnije kada imaju učenika koji se teško socijalizira, koji ima određene poteškoće integracije u odgojno-obrazovnu sredinu. Integracije učenika da im bude dobro i kada prilike i okolni čimbenici nisu obećavajući su prema njoj najveći izazov. Izazov u pedagoškom poslu je uklopiti sve obaveze i poslove u radno vrijeme i ostati normalan (K2).

Izazovi mogu biti različiti, svaka od pedagoginja neki drugi dio posla smatra izazovom. Prema odgovorima pedagoginja rekla bih da je najčešće izazov komunikacija s drugim subjektima odgojno-obrazovne ustanove.

8.2.2. Neugodna iskustva i stereotipi

U ovom poglavlju iznosim kazivanja pedagoginja o neugodnim iskustvima koje su doživjele na poslu te primjere stereotipa koje su one čule za svoj posao. Pedagoginje su imale neugodnih iskustava u školi sa bivšom ravnateljicom i defektologinjom (K1), sa roditeljima (K3), na početku karijere kao najmlađa u kolektivu (K4).

„Meni se javlja jedino asocijacija kada sam bila trudna (...) bilo je ovako pred kraj školske godine (...) i tu je bila jedna situacija (...) taj tata je bio pijan i agresivan, on je meni tu uletio u sobu, meni ono trbuh do zuba. On smrdi na alkohol, urla, dere se, al ono nesuvislo sad više ne na mene nego zato što on nije normalan (...) A to sad neko ajmo reć povisivanje tonova kad neko izgubi živce i tako dalje, gle to su uvijek neugodne situacije, al tog ima tipa da roditelj dođe, pa povisi ton (...), ali nije ti ugodno kad ga povisiva u tvom prostoru i ti si sad tu zadužen za smirit ga (...)“ (K5).

Mislim da su neugodna iskustva dio pedagoške svakodnevice jer su pedagozi ti koji moraju paziti da se sve radi i obavlja kako treba. Nikome nije ugodno kritizirati druge niti slušati kritike o svom poslu ili ponašanju. Djelatnici ponekad konstruktivne kritike mogu shvatiti osobno i kao napad na njih. Roditelji kritike mogu shvatiti kao napad na njihovo roditeljstvo, odgoj i djecu. Pedagozi uvijek trebaju biti spremni na uzrujane ljude i povisivanje tonova te pronaći najbolje načine kako se nositi s tim i umiriti situaciju.

Pedagoginje su nailazile i na neke stereotipe o svom poslu, neki od primjera su: pedagog ništa ne radi (K1), što će njima pedagog oni (nastavnici i učitelji) znaju napraviti reda u svom razredu, što pedagog uopće radi osim što „špota“ zločestu djecu (K2), pedagogima je lako jer su zatvoreni u svoje urede, pa ne mogu razumjeti one koji su u učionicama (K5), pedagozi su „katica za sve“ (K4). Kako bi bilo što manje stereotipa potrebno je druge upoznati s poslom pedagoga. Pedagoginje smatraju da je potrebno da se zna što one sve rade, da imaju svoj plan i program koji ima puno područja i da one odgovorno rade svoj posao „Bitno je da se zna zapravo u koliko poslova različitih vrsta ulaze pedagozi aktivno (...) koliko su oni zapravo osobe koje su važne za promišljanje cijelog razvojnog plana škole (...)“ (K5).

Pedagozi bi trebali povremeno staviti na uvid svoj program i objasniti svoje radne ciljeve kako bi drugi shvatili čime se oni bave. Svoj rad bi trebali prikazati učenicima, roditeljima i djelatnicima (usp. Ledić, Staničić i Turk 2013:29). Pedagoginja (K1) smatra da nema potrebe posebno objašnjavati svoj posao, nego da ga samo treba raditi. Pedagoginja (K2) kaže da bi smislila neke radionice, dovela neke goste ili nešto napisala. Sličan odgovor je dala i pedagoginja (K3), ona bi kroz radionice prezentirala područja svoga rada. Pedagoginja (K5) bi dovela ljude u svoj ured da budu s njom da vide što ona radi. Pedagoginja (K4) bi voljela zamijeniti uloge sa djelatnicima i raditi njima ono što oni rade njoj, ali htjela bi i učenike dovoditi u ured da budu s njom i da vide kako ona funkcionira. Također dodaje da bi se trebalo više istupati u javnost, imati više aktivnosti poput otvorenih vrata. Na

prepoznatljivosti pedagoga trebaju raditi i ustanove koje ih osposobljavaju i usavršavaju (usp. ibid:30).

8.2.3. Kvaliteta rada pedagoga

U ovom dijelu iznosim mišljenja pedagoginja o kvaliteti rada pedagoga u školama. Budući da se pedagoški posao mijenja kroz vrijeme, potrebno je raditi na kvaliteti rada. Potrebno je poboljšati uvjete rada, unaprijediti i proširiti oblike i sadržaje stručnog usavršavanja te ukinuti propise koji djeluju u smjeru deprofesionalizacije rada školskog pedagoga (usp. Staničić 2005:45). Pedagoginja (K1) smatra da bi se na kvaliteti trebalo raditi raznim usavršavanjima, ali i radom na sebi, kako bi pedagog bio siguran u sebe, tolerantan i otvoren za prihvaćenje svega novoga. Pedagoginja (K3) smatra da bi se kvaliteta rada poboljšala kada bi se smanjila dokumentacija koje ima sve više.

„Prije svega njegova zajednica u kojoj on djeluje mora znat opis njegovih poslova. Znači sve pada u vodu, ako ravnatelj koji vodi ustanovu ne razumije što su poslovi pedagoga i ako tu ne može pedagog (...) dobiti podršku glavnog čovjeka (...). Znači pod jedan, ravnatelj i ustanova moraju znati koja je uloga pedagoga i zašto su oni važni u timovima i da ih ne pretvaraju u svoje osobne tajnike ili administratore (...) naši sa faksa idu najviše na ovo unapređivanje nastave (...) al to nije dovoljno za škole, zato što je škola nešto puno šire (...) okej to je ona osnova, al ovo drugo ti je sve jedno timsko isprepletanje i što smo u tome uspješniji to nam je bolji imidž škole, to smo mi zadovoljniji i svi oko nas“ (K5).

Pedagozi se trude da svi subjekti u školi budu zadovoljni i sretni, ali isto tako i pedagozi moraju biti zadovoljni i sretni kako bi mogli odrađivati svoj posao. Uz razna dodatna usavršavanja i rad na sebi, pedagozima je potrebna i podrška ravnatelja i ostalih djelatnika kako bi mogli poboljšati uvjete svoga rada. Iako su pedagoginje koje sam ja intervjuirala zadovoljne svojom ulogom i svojim radnim mjestom, ipak su izrazile neka nezadovoljstva i zabrinutost. Smatraju da bi se pedagoze trebalo više cijeniti: „(...) često i čujem kad kolegice kažu, a i sama mislim isto tako (...) nas se dovoljno ne cijeni, pa naravno. Mislim to treba reć na glas, ono sve što nas tišti i muči“ (K4). Pedagoginja (K1) misli da bi se njihov rad više cijenio kada bi svi pedagozi postali odgovorni prema svome poslu, prestali se zatvarati u urede i više surađivali s učenicima, roditeljima i učiteljima te redovno uvodili inovacije u škole. Jedna od njih smatra da se moraju izboriti za bolji status, više se pojavljivati u medijima i prikazivati svoj rad (K2). Pedagoginja (K4) bi da se osnuje društvo pedagoga

(slično komori psihologa), kako bi netko stajao iza pedagoga. Jedna od pedagoginja smatra da treba osnažiti predmete na fakultetu, uvesti psihologiju, osnažiti buduće pedagoge za rad s djecom, za radionice, osobito za individualne savjetodavne razgovore (K3). Pedagoginja (K5) smatra da je potrebna veća promocija struke i veća specijalizacija kompetencija pedagoga, jer pedagozi imaju jako široka područja rada, a to zbunjuje javnost. Također smatra da pedagoge i pedagošku struku drugi ne mogu cijeniti dok oni sami sebe ne cijene. Pedagozi moraju raditi na „rejtingu“ svoje struke. Treba unaprijediti sustav podrške školskim pedagozima, a svako unapređivanje njihova rada trebalo bi temeljiti na rezultatima empirijskih istraživanja (usp. Staničić 2005:45). Kao što sam već rekla u uvodu jedan od ciljeva moga diplomskoga rada jest i borba protiv umanjivanja vrijednosti pedagoške struke. Potrebna su istraživanja u školama i zapisivanja priča pedagoga iz prve ruke kako bi se vidjelo stvarno stanje u školama i problemi na koje se nailazi u praksi.

8.3. Stručna usavršavanja

Ukratko ću kroz ovo poglavlje prikazati koliko često se i kako pedagoginje stručno usavršavaju. Kako bi bile još bolje u svom poslu i kako bi bile u tijeku s promjenama i novim spoznajama, pedagoginje često idu na stručna usavršavanja. Stručno usavršavanje temeljna je pretpostavka razvojno-pedagoškog djelovanja pedagoga. Obaveza stručnog usavršavanja je regulirana pravnim propisima (usp. Ledić, Staničić i Turk 2013:33,34). Pitala sam pedagoginje koliko često idu na stručna usavršavanja, usavršavaju li se i dodatno same te čitaju li redovito literaturu, pravilnike i zakone.

Svih pet pedagoginja redovito ide na stručna usavršavanja. Pedagoginja (K5) ide otprilike jednom mjesečno, pedagoginja (K1) ide i do dva, tri puta mjesečno, pedagoginje (K2 i K3) idu redovno kada se održava nešto za pedagoge, a pedagoginja (K4) kaže da ide redovno na sve što može za pedagoge, ali da često ode i na usavršavanja za logopede, socijalne pedagoge i druge djelatnike. Tri pedagoginje se usavršavaju dodatno uz stručna usavršavanja koja organiziraju Agencija za odgoj i obrazovanje te Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Dvije od njih usavršavaju se u suradnji s raznim udrugama i nevladinim organizacijama (K4, K1), dok se treća pedagoginja (K2) usavršava čitanjem literature. Dvije pedagoginje (K3, K5) se trenutno ne usavršavaju dodatno. Uz usavršavanja, svih pet pedagoginja redovito čita literaturu i prati pedagošku periodiku te redovito čitaju i proučavaju pravilnike i zakone kako bi bile upućene.

Kroz rad sam na više mjesta spomenula stručna usavršavanja jer su ona dio pedagoške svakodnevice. Pedagoginje se moraju redovito usavršavati ne samo jer je to regulirano pravnim propisima nego zato što inače ne bi mogle obavljati svoj posao. Posao pedagoga podrazumijeva cjeloživotno učenje, jer završeni fakultet daje samo podlogu za pedagoški posao u školi.

9. ZAKLJUČAK

Sa svojim integriranim diplomskim radom spojila sam svoje dvije studijske grupe, etnologiju i kulturnu antropologiju te pedagogiju. Iako na prvi pogled možda izgledaju nespojivo, ove discipline dobro se slažu i međusobno nadopunjuju. Suradnjom ovih disciplina nastale su poddiscipline antropologija i etnografija obrazovanja, koje su vrlo popularne među znanstvenicima i istraživačima u svijetu. Kvalitativnom metodologijom etnologije i kulturne antropologije, te na temelju različitih etnografskih metoda provela sam istraživanje u svrhu svoga diplomskoga rada, te sam uspjela skupiti bogatu građu prikladnu za provođenje dubinske analize. Uz raznu etnološku i kulturnoantropološku literaturu pripremala sam se za istraživanje te se vodila njome tijekom istraživanja. Također, ta literatura pomogla mi je oblikovati rad i objasniti važnost istraživanja svakodnevice te važnost etnografskog istraživanja. Studij etnologije i kulturne antropologije pripremio me za rad na terenu, za osmišljavanje i provođenje istraživanja te me naučio kako prenijeti istraživanje na papir. Tijekom studija pedagogije i učenjem o pedagozima shvatila sam da čak ni ja, kao student pedagogije, ne znam što sve spada u poslove školskog pedagoga i kako izgleda njihova svakodnevice. Literaturom i teorijom teško je prikazati kako u praksi izgleda posao pedagoga, što sve spada u njihov posao, koje su sve njihove uloge i funkcije u školi. Zato sam ovim etnografskim istraživanjem, prakse i svakodnevice školskih pedagoga odlučila zapisati uz pomoć naracija pedagoginja i djelatnika škola. Uz različitu pedagošku literaturu pripremala sam se za istraživanje i intervju, te sam dodatno učila o poslu školskog pedagoga. Pedagoška literatura mi je također pomogla u pisanju rada i pojašnjavaju prakse pedagoga.

U Hrvatskoj su pedagozi kao dio stručnog tima u školama zaposleni tek posljednjih pedesetak godina. Njihova se uloga, funkcija i praksa od tada do danas promijenila, ali mijenja se i dalje u skladu sa potrebama društva. Promjene se mogu uočiti u različitim i sve širim definicijama školskog pedagoga i njegovih područja rada. Ovaj diplomski rad daje prikaz provedenog etnografskog istraživanja svakodnevice, prakse i iskustva pedagoginja u pet zagrebačkih osnovnih škola. Pedagoginje sam promatrala tijekom njihovog radnog vremena te sam

sudjelovala u njihovim poslovima. Tijekom promatranja zbližavala sam se s pedagoginjama i nekim djelatnicima kroz mnoge neformalne razgovore. Intervjui s pedagoginjama bili su opsežni jer je tema poprilično opširna. U intervjuima sam se vodila unaprijed pripremljenim pitanjima, ali sam dopuštala pedagoginjama da slobodno pričaju i rade digresije. Djelatnici i ravnatelji su odgovarali na kratke upitnike, kako bih dobila dojam i iz drugih perspektiva i tako zaokružila temu. Pitanja za upitnike također sam pokušala pisati otvoreno, kako ne bih ograničavala njihove odgovore. Upitnici su poslužili umjesto intervjua s djelatnicima koje nije bilo moguće provesti.

U radu sam koristila kombinaciju emske i etske perspektive. Rad se većim dijelom temelji na kazivanjima pedagoginja, upitnicima koje su ispunjavali djelatnici, na mojim opažanjima te manjim dijelom na literaturi. Pokušala sam sažeti i opisati što je sve u opisu posla školskog pedagoga te koja je njegova uloga i funkcija u osnovnoj školi. Zbog (pre)širokog područja njihovog djelovanja i dinamične svakodnevice u radu školskog pedagoga, morala sam izabrati koje ću podatke prezentirati te sam ih morala sažeti. Iz rada se mogu iščitati školske svakodnevice pedagoginja, njihove uloge i funkcije u školi te opisi poslova kroz školsku godinu. Pedagoginje direktno ili indirektno sudjeluju u svakom procesu koji se odvija u školi te svojim radom utječu na cjelokupnu školsku svakodnevicu. U radu su navedena iskustva pedagoginja, njihove obaveze i odgovornosti. Prikazano je kako pedagoginje svojim radom pomažu radu i životu škole te koliko su važne za kvalitetno funkcioniranje škole. Sve što one rade, rade u svrhu poboljšanja svih odgojno-obrazovnih procesa i za dobrobit svih djelatnika, učenika i roditelja. Dobila sam dojam da su pedagoginje odgovorne za postavljanje dobrog temelja kako bi škola kvalitetno funkcionirala. U opisu njihovog posla je da pomognu pri planiranju i programiranju godišnjeg plana i programa škole, ali i djelatnika. One se brinu o cjelokupnom razvoju škole i brinu se o smjeru u kojem se škola razvija. Brinu se o svim učenicima i djelatnicima te im pružaju pomoć i podršku. Tijekom cijele školske godine paze da svi kvalitetno obavljaju svoj posao, ali i da svi budu zadovoljni. Također, pedagoginje rješavaju razne probleme ili sukobe do kojih dolazi. Njihove uloge i zadaće su višestruke i nije ih lako sažeti. Svojim radom doprinose i unapređivanju nastave i odgojno-obrazovnog rada u školi te ozračju i kulturi škole. Brinu se za raznu pedagošku dokumentaciju koja je povezana sa školom, učenicima, vanjskim suradnicima te njihovim poslom. Uz gotovo svaki dio posla koji pedagog u školi radi postoji dokument koji se treba ispisati. Svaki dio područja rada pedagoga podrazumijeva nekakvu vrstu suradnje s drugim subjektima škole. Pedagoginje svakodnevno na različite načine surađuju sa svim djelatnicima škole, učenicima, njihovim

roditeljima i raznim vanjskim suradnicima. Osim što one surađuju sa svim ostalim subjektima škole, nastoje i njih međusobno povezati, zbližiti i potaknuti na suradnju. Dio pedagoške svakodnevice je i provođenje raznih preventivnih programa, projekata i pedagoških radionica kojima se obogaćuje rad škole. Pedagoginje provode razna istraživanja, uvode inovacije te vrednuju procese, rad pojedinaca i rad škole. Postoje još mnogi dodatni poslovi koje pedagoginje rade, a koje nisam navodila. Neki od primjera su vođenje učeničkog vijeća, suradnja sa studentima tijekom obavljanja prakse ili provođenja istraživanja, pomaganje oko priredbi, volontiranja, humanitarnih akcija i slično. Da bi pedagoginje kvalitetno obavljale svoj posao, potrebne su im određene osobne i profesionalne kompetencije te neke određene osobine, koje stječu dodatnim obrazovanjem, usavršavanjem i radom na sebi. S obzirom na razvoj i promjene društva, ali i samog školstva, kako bi bile upućene, pedagoginje redovito pohađaju razna stručna usavršavanja. Same se dodatno usavršavaju na različite načine te redovito čitaju literaturu kako bi što bolje obavljale svoj posao. Djelatnici i ravnatelji koji su sudjelovali u istraživanju prepoznaju i cijene posao pedagoginja te smatraju da su one neophodne za kvalitetno funkcioniranje škole. Pedagoginje svaki dan rade duže od propisanog radnog vremena i ponekad si posao nose doma, od njih se očekuje da na vrijeme odrade svoj posao koji im se ponekad otežava pedagoškom dokumentacijom. Iako su zadovoljne svojim radnim mjestima i svojom ulogom u školi, izazovi na poslu su svakodnevni, a ponekad dođe i do neugodnih iskustava. Zbog nedovoljnog poznavanja pedagoškog posla ponekad dolazi do stereotipa o pedagogima. Pedagoginje su iskazale zabrinutost za ugled školskih pedagoga i smatraju da se treba raditi na ugledu, ali i na kvaliteti rada. Stereotipe je potrebno iskorijeniti upoznavanjem drugih s radom pedagoga, što je jedan od ciljeva mog diplomskog rada.

Tema o svakodnevici školskih pedagoga široka je i duboka. Insajderskim pristupom te različitim etnografskim metodama istraživanja, intervjuima, promatranjem i sudjelovanjem te upitnicima, pokušala sam obuhvatiti što više, kako bih što bolje zapisala i prikazala njihovu praksu. Smatram da bi najpoštenije bilo provesti s pedagogima cijelu školsku godinu jer bi se tek tada moglo dovoljno duboku ući u temu. Svakodnevica je puna različitih događaja i „čudes“ kako ih De Certeau naziva. Često se smatra da u običnoj svakodnevici nema zanimljivih događaja ni važnih situacija, ali zapravo sve što pojedinac napravi ima neki utjecaj na njegovu okolinu. U radu se vidi kako pedagoginje svojom svakodnevicom utječu na svakodnevicu djelatnika, učenika i roditelja. Svakodnevica pedagoga neiscrpna je za istraživanje jer je svaki dan drugačiji, jer je svaki školski pedagog drugačiji, jer svatko od njih ima drugačiji pristup radu. Iako u principu svi osnovnoškolski pedagogi rade isti posao,

pedagoginje kažu da su im dani promjenjivi i dinamični, što ovisi o događajima i problemima u školi, o generaciji učenika i mnogim drugim čimbenicima. Svaki dio pedagoškog posla koji sam navela u svom radu može se dodatno produbiti i istražiti. Dužim boravkom na terenu, pedagoška svakodnevnica dodatno bi se iskristalizirala. Vjerujem da sam previdjela neke događaje iz njihove svakodnevice te da sam ostavila prostora za dodatna pitanja i nova istraživanja. Isto tako, dobila sam razne informacije koje nisam mogla iskoristiti u ovome radu. Smatram da su ovakvi etnografski radovi potrebni kako bi dopunili i pojasnili postojeću teoriju o poslu i ulozi pedagoga u školama.

Iako je ovakvo etnološko istraživanje možda nesvakodnevno, vjerujem da se ovakve svakodnevne, ali vrlo važne teme, trebaju istraživati, a njihovi rezultati prikazivati. Kroz istraživanje svakodnevice pedagoginja i kratkim sudjelovanjem u njihovom poslu, naučila sam mnogo o školskim pedagogima. Dio saznanja pretočila sam u ovaj rad. Rekla bih da je glavni cilj moga etnografskog istraživanja i diplomskog rada prikaz školske svakodnevice pedagoginja u svrhu odgovora onima koji ne znaju što školski pedagog radi i čemu služi. Nadam se da će moj rad biti koristan kao prikaz realnog stanja i tendencija u praksi i da će biti poticaj za daljnja istraživanja jer se ovakvim istraživanjima može pomoći kvaliteti rada školskih pedagoga, ali i njihovom ugledu.

10. POPIS LITERATURE

ANDERSON-LEVITT, Kathryn M., ur. 2012. *Anthropologies of Education. A Global Guide to Ethnographic Studies of Learning and Schooling*. New York – Oxford: Berghahn Books.

ANDERSON-LEVITT, Kathryn M. 2012. „Introduction. Anthropologies and Ethnographies of Education Worldwide“. U *Anthropologies of Education. A Global Guide to Ethnographic Studies of Learning and Schooling*, ur. Kathryn M. Anderson-Levitt. New York – Oxford: Berghahn Books, 1-29.

ČAPO ŽMEGAČ, Jasna, Valentina GULIN ZRNIĆ i Goran Pavel ŠANTEK, ur. 2006. *Etnologija bliskoga. Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Naklada Jesenski i Turk.

ČAPO ŽMEGAČ, Jasna, Valentina GULIN ZRNIĆ i Goran Pavel ŠANTEK. 2006. „Etnologija Bliskoga: Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja“. U *Etnologija bliskoga. Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja*, ur. Jasna Čapo Žmegač, Valentina Gulin Zrnić i Goran Pavel Šantek. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Naklada Jesenski i Turk, 7-53.

DE CERTEAU, Michael. 2002. *Invencija svakodnevice*. Zagreb: Naklada MD.

EROSS, Gabor. 2012. „Central Europe (Bulgaria, The Czech Republic, Hungary, Poland, Romania, Slovakia)“. U *Anthropologies of Education. A Global Guide to Ethnographic Studies of Learning and Schooling*, ur. Kathryn M. Anderson-Levitt. New York – Oxford: Berghahn Books, 167-193.

GIRON, Manon. 1988. *Školski pedagog i inovacije*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.

GOFMAN, Erving. 2000. *Kako se predstavljamo u svakodnevnom životu*. Beograd: Geopoetika.

GULIN ZRNIĆ, Valentina. 2006. „Domaće, vlastito i osobno: autokulturna defamilijarizacija“. U *Etnologija bliskoga. Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja*, ur. Jasna Čapo Žmegač, Valentina Gulin Zrnić i Goran Pavel Šantek. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Naklada Jesenski i Turk, 73-97.

GULIN ZRNIĆ, Valentina. 2009. *Kvartovska spika. Značenje grada i urbani lokalizmi u Novom Zagrebu*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Naklada Jesenski i Turk.

- JAKOVAC, Tanja i sur. 2014. *Priručnik pedagoške dokumentacije*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- JURIĆ, Vladimir. 2004. *Metodika rada školskog pedagoga*. Zagreb: Školska knjiga.
- LEDIĆ, Jasminka, Stjepan STANIČIĆ i Marko TURK. 2013. *Kompetencije školskih pedagoga*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
- OUYANG, Huhua. 2012. „Bamboo Shoots after Rain: Educational Anthropology and Ethnography in Mainland China“. U *Anthropologies of Education. A Global Guide to Ethnographic Studies of Learning and Schooling*, ur. Kathryn M. Anderson-Levitt. New York – Oxford: Berghahn Books, 235-257.
- PATTON, Michael Quinn. 2002. *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Thousand Oaks – London - New Delhi: Sage Publications.
- PLEŠE, Iva. 2006. „Jesam li bila na terenu? O etnografiji elektroničkog dopisivanja“. U *Etnologija bliskoga. Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja*, ur. Jasna Čapo Žmegač, Valentina Guljin Zrnić i Goran Pavel Šantek. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Naklada Jesenski i Turk, 117-139.
- POTKONJAK, Sanja. 2014. *Teren za etnologe početnike*. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju.
- RAVEAUD, Maroussia i Hugues DRAELANTS. „Ethnographies of Education in the French-speaking World“. U *Anthropologies of Education. A Global Guide to Ethnographic Studies of Learning and Schooling*, ur. Kathryn M. Anderson-Levitt. New York – Oxford: Berghahn Books, 131-151.
- RELJA, Jasna. 2011. „Metodološke posebnosti suvremenog etnografskog istraživanja“. *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke* 4/4:179-193. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=toc&id_broj=9627 (zadnji put posjećeno 9.4.2016.).
- RIHTMAN-AUGUŠTIN, Dunja. 1988. *Etnologija naše svakodnevice*. Zagreb: Školska knjiga.
- SEKULIĆ-MAJUREC, Ana. 1994. „Akcijska istraživanja u praksi školskog pedagoga“. U *Iz prakse pedagoga osnovne škole. Akcijska istraživanja. Programiranje i planiranje rada*, ur. Hrvoje Vrgoč. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor. 9-17.

STANIČIĆ, Stjepan. 2005. „Uloga i kompetencije školskih pedagoga“. *Pedagogijska istraživanja* 2/1:35-47. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=205466 (zadnji put posjećeno 9.4.2016.).

ŠANTEK, Goran Pavel. 2006. „Etnografski realizam i uloga etnologa religije“. U *Etnologija bliskoga. Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja*, ur. Jasna Čapo Žmegač, Valentina Gulin Zrnić i Goran Pavel Šantek. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Naklada Jesenski i Turk, 53-73.

ŠKRBIĆ ALEMPIJEVIĆ, Nevena. 2006. „Tko uopće želi biti živi Karnaval? Tonči Kukoč Bager kao nositelj mjesne karnevaleskosti“. *Studia ethnologica Croatica* 18/1:185-229. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=27083 (zadnji put posjećeno 9.4.2016.).

TUCKER, Eric. 2007. „Measurement as a Rigorous Science: How Ethnographic Research Methods can Contribute to the Generation and Modification of Indicators“. „*Methodological Developments in Ethnography. Studies in Educational Ethnography*. 12/1-25:109-137.

VAN ZANTEN, Agnes. 2012. „Conclusion. Ethnography of Education around the World: A Thousand Varieties, a Shared Paradigm“. U *Anthropologies of Education. A Global Guide to Ethnographic Studies of Learning and Schooling*, ur. Kathryn M. Anderson-Levitt. New York – Oxford: Berghahn Books, 303-319.

VRCELJ, Sofija. 2000. *Školska pedagogija*. Rijeka:Filozofski fakultet u Rijeci.

VRGOČ, Hrvoje, ur. 1994. *Iz prakse pedagoga osnovne škole. Akcijska istraživanja. Programiranje i planiranje rada*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.

VUKOVIĆ, Nikola. 2011. „Izazovi školskom pedagogu“. *Napredak* 152/3-4:551-568. <http://hrcak.srce.hr/82792> (zadnji put posjećeno 9.4.2016.).

WALFORD, Geoffrey, ur. 2007. *Methodological Developments in Ethnography. Studies in Educational Ethnography*. 12/1-25.

WALTERS, Sue. 2007. „“Case Study“ or „Ethnography“? Defending Terms, making Choices and defending the Worth of a Case“. *Methodological Developments in Ethnography. Studies in Educational Ethnography*. 12/1-25:89-108.

WOLCOTT, Harry F. 2007. „The Question of Intimacy in Ethnography“. *Methodological Developments in Ethnography. Studies in Educational Ethnography*. 12/1-25:27-33.

WULF, Christoph. 2012. „Towards a Historical Cultural Anthropology of Education: The Berlin Ritual Study“. U *Anthropologies of Education. A Global Guide to Ethnographic Studies of Learning and Schooling*, ur. Kathryn M. Anderson-Levitt. New York – Oxford: Berghahn Books, 29-49.

ZEBEC, Tvrtko. 2006. „Etnokoreolog na terenu: Kontinuitet istraživanja i dileme primjene“. U *Etnologija bliskoga. Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja*, ur. Jasna Čapo Žmegač, Valentina Gulin Zrnić i Goran Pavel Šantek. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Naklada Jesenski i Turk, 167-191.

<http://os-gkrkleca-zg.skole.hr/skola> (zadnji put posjećeno 16.2.2016.).

http://os-trnsko-zg.skole.hr/skola/djelatnici_skole (zadnji put posjećeno 16.2.2016.).

<http://os-fgalovica-zg.skole.hr/skola/djelatnici> (zadnji put posjećeno 17.2.2016.).

<http://os-jkastelana-zg.skole.hr/skola/djelatnici> (zadnji put posjećeno 18.2.2016.).

<http://os-gviteza-zg.skole.hr/skola/djelatnici> (zadnji put posjećeno 18.2.2016.).

10.1. Popis kazivačica

Ana Marinović Radojković	42 godine	17 godina staža	17 godina radi u OŠ Gustava Krkleca
Maja Lisska	33 godine	7 godina staža	3 godine radi u OŠ Frana Galovića
Zdravka Ciglonečki	53 godine	30 godina staža	20 godina radi u OŠ Jure Kaštelana
Višnja Cuculić	56 godina	32 godine staža	29 godina radi u OŠ Grigora Viteza
Biljana Manin	53 godine	30 godina staža	28 godina radu u OŠ Trnsko

ETNOGRAFIJA ŠKOLSKE SVAKODNEVICE – PRAKSE PEDAGOGA U ZAGREBAČKIM ŠKOLAMA

Ovaj rad prikazuje svakodnevne prakse školskog pedagoga. Autorica je provela etnografsko istraživanje u pet osnovnih škola u Zagrebu. U istraživanju je koristila etnografsku metodu promatranja sa sudjelovanjem koja joj je omogućila dublji ulazak u temu, dijelila je upitnike djelatnicima te je provela dubinske intervju s pedagoginjama. Istraživanje je provodila od svibnja do srpnja 2015. godine. Rad se temelji na kazivanjima pedagoginja, na riješenim upitnicima djelatnika škola te manjim dijelom na literaturi. Autorica u radu opisuje svakodnevicu pedagoginja, njihov posao, ulogu i važnost u školi. Zatim opisuje suradnju pedagoginja s ostalim subjektima škola i vanjskim suradnicima te razne pedagoške poslove i aktivnosti. Autorica nadalje prikazuje razmišljanja djelatnika i pedagoginja o školskom pedagogu i njegovim kompetencijama, iskustvima, usavršavanjima i pedagoškoj struci.

Ključne riječi: etnografija, svakodnevica, pedagog, osnovna škola, Zagreb

ETHNOGRAPHY OF SCHOOL DAY – PRACTICE PEDAGOGUES IN ZAGREB SCHOOLS

This thesis presents the daily practice of school pedagogues. The author has conducted ethnographic research in five elementary schools in Zagreb. In the research, she used the method of participant observation that allowed a deeper entry into the topic. She shared the questionnaire to employees and conducted in-depth interviews with pedagogues. The research was conducted from May to July 2015. The paper is based on narratives of pedagogues, solved questionnaires of schools staff and partly on literature. The author describes how a day looks for school pedagogues, their job, role and function in the school. Afterwards she describes how pedagogues collaborate with other entities, external associates and various pedagogical affairs and activities. The author further illustrates the opinion of the employees and pedagogues about a school pedagogue and their competencies, experience, additional education and pedagogical profession.

Key words: ethnography, school day, pedagogue, elementary school, Zagreb